

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

Кафедра дошкільної педагогіки і психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**Тема: «ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ
6-ГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА»**

Виконала: Биченко Ю. М.,
магістрантка спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта,
група 62-1 МДО
факультету дошкільної освіти

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор **Загородня Л. П.**

Допущено до захисту
« » _____ 2023р.

Завідувач кафедри
_____ Л.П. Загородня

Дата захисту: « » грудня 2023 р.

Оцінка _____
Підпис членів ЕК:

Глухів – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	8
1.1. Естетичне виховання дітей дошкільного віку як психолого- педагогічна проблема.....	8
1.2. Цінність образотворчого мистецтва у формуванні естетичної культури в дітей дошкільного віку.....	13
1.3. Використання засобів образотворчого мистецтва в процесі виховання естетичної культури в дітей дошкільного віку.....	21
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА.....	29
2.1. Педагогічні умови виховання естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку в процесі образотворчої діяльності.....	29
2.2. Методичні основи виховання естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку на заняттях з образотворчого мистецтва.	33
2.3. Методичні поради вихователям.....	39
2.4. Критерії розвитку естетичної культури в старших дошкільників.	47
2.5. Експериментальне дослідження та його аналіз.....	51
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку українського суспільства особливо гостро постають проблеми, пов'язані з формуванням естетичної культури особистості, її здатності сприймати, оцінювати і відтворювати матеріальні та духовні цінності, які своїм змістом і концентрацією підтверджують ідеї добра і краси. Естетичні емоції є важливою складовою естетичної культури, тому успішне вирішення проблем, пов'язаних з їх формуванням, має велике значення для розвитку особистості та посилення ролі естетичних цінностей як носіїв культурних традицій.

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти в Україні, згідно з освітнім напрямом «Дитина у світі мистецтва» у дошкільника має бути сформована художньо-творча компетентність, яка передбачає здатність дитини використовувати свій художньо-естетичний потенціал з метою досягнення результатів у творчій діяльності [21]. Дитина емоційно реагує на красу в навколишньому середовищі, повсякденному житті та творах мистецтва; зокрема цінує творчість художників; проявляє інтерес до мистецької діяльності (зокрема, художньо-виробничої); позитивно реагує на пропозиції щодо різних видів художньо-творчої діяльності (малювання, ліплення, виготовлення аплікацій тощо); отримує радість від художньої діяльності.

З точки зору сучасної педагогічної теорії та практики питання формування естетичної культури в дітей дошкільного віку є актуальним і пов'язане з подальшим пошуком шляхів утвердження в житті дітей духовних цінностей, які збагачують їхню предметну та функціональну діяльність. Естетичні емоції за своєю природою є об'єднувальними якостями людини, що поєднують емоційні та інтелектуальні сили.

У дошкільному віці активно формуються як оцінні здібності дитини – сприйняття, відчуття, так і творчі здібності – уява, фантазія, розширюються знання дітей про прекрасне. При цьому естетичне виховання дошкільників набуває ознак системності, вони прагнуть не стихійно реагувати на естетичні

ознаки довкілля, а виявляти серед них спільне, характерне, типове, у них з'являються власні поняття та уявлення про прекрасне, улюблені твори мистецтва.

Для вирішення актуальної проблеми естетичного виховання дітей велике значення має образотворче мистецтво, оскільки цей вид мистецтва є специфічною формою прояву естетичного ставлення особистості до дійсності. Завдяки своїм специфічним особливостям образотворче мистецтво може сприяти формуванню естетичних уподобань, збагачувати їх зміст і розвивати функціональну активність.

Дитяча творчість відображає навколишній світ як на основі безпосереднього його сприйняття, так і в результаті контакту з творами мистецтва та літератури. Відзначаючи вплив мистецтва на естетичний розвиток дитини, вітчизняні психологи і педагоги надають великого значення емоційно-художньому пізнанню світу і розглядають естетичне сприйняття як емоційне пізнання світу, яке починається з емоцій і далі спирається на пізнавальну діяльність. При цьому особлива увага приділяється розвитку естетичної культури: почуттів, уподобань, потреб та інтересів дітей у дошкільному віці, де естетичне сприйняття є особливим і характеризується емоційною безпосередністю, підвищеним інтересом та пізнавальною активністю, що зумовлено віковими особливостями дітей.

Актуальність проблеми естетичного виховання старших дошкільників викликана тим, що осмислення конкретних питань естетичного виховання та базових теоретичних засад формування естетичної культури особистості набуває вирішального значення. Так, у Національній доктрині розвитку освіти України XXI століття визначено основну мету освіти, яку спрямовано на естетичне виховання та всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, формування її духовних смаків, ідеалів та розвитку художньо-творчих здібностей.

На початку третього тисячоліття ґрунтовно відзначається наукова увага до педагогічних технологій естетичного виховання дошкільників засобами

живопису (І. Біла, О. Дронова, Н. Фоломєєва, А. Шевчук, Л. Янцур та ін.). Сучасна вітчизняна система естетичного виховання дошкільників відображена в «Концепції дошкільного виховання в Україні», у Законі України «Про дошкільну освіту», в «Базовому компоненті дошкільної освіти» [21], у програмах розвитку, виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» [17], «Українське дошкілля» [4], «Я у Світі» [37], парціальній освітній програмі «Радість творчості» [5]. У психологічній, філософській, мистецтвознавчій літературі ґрунтовно розкрито психологічні основи естетичного виховання особистості в наукових працях психологів Б. Ананьєва, Л. Божович, Л. Виготського, І. Кона, В. Моляко, Б. Теплова; філософсько-естетичні особливості цієї проблеми розглядають Ю. Борев, І. Гончаров, М. Киященко, В. Ядов та інші.

Проблема естетичного виховання в естетико-педагогічному аспекті широко репрезентована у працях видатних українських педагогів та діячів освіти О. Аліксійчук, Л. Артемової, Г. Ващенко, І. Зязюна, В. Кузя, С. Лисенкової, О. Михеєвої, О. Поліщук, Н. Рогальської, О. Рудницької, В. Сухомлинського та багатьох інших. При всій цінності наявних досліджень, що так або інакше стосуються проблеми формування основ естетичної культури в старших дошкільників, теоретичний пошук дозволяє дійти висновку, що досить обмежена кількість праць висвітлює питання з вирішення даної проблеми засобом живопису. Актуальність і недостатня розробленість у психолого-педагогічній літературі зумовили тему магістерського дослідження «Формування естетичної культури у дітей 6-го року життя засобами образотворчого мистецтва».

Об'єкт дослідження – естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання естетичної культури в старших дошкільників засобом образотворчого мистецтва.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов виховання естетичної культури в старших дошкільників засобом образотворчого мистецтва.

Гіпотеза дослідження: процес виховання естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку засобом образотворчого мистецтва відбуватиметься успішно за таких умов:

1. Втілення внутрішньої (різних видів образотворчого мистецтва та художньо-естетичної діяльності) та зовнішньої (художньо-естетичної діяльності з руховою, пізнавальною, комунікативною та мовленнєвою діяльністю) інтеграції змісту діяльності;

2. Взаємозв'язок між сприйняттям творів мистецтва та художньо-продуктивною діяльністю (конструювання, ліплення, малювання, аплікація, декоративна діяльність);

3. Посилення естетичного розвитку дитини 6-го року життя через проєктування змісту та специфічних форм художньої діяльності в освітньому процесі дитячих садків різних типів;

4. Використання системи мистецьких ігор, вправ і конкретних завдань для розвитку ручних навичок, художньо-технічних прийомів, способів зображення, які сприяють розвитку базових візуальних образів;

5. Створення естетичного предметно-розвивального середовища в старшій групі ЗДО.

Відповідно до мети і гіпотези дослідження були поставлені такі **завдання:**

1. Проаналізувати поняття «естетичне виховання», «естетична культура», «образотворча діяльність», «образотворче мистецтво»;

2. Визначити показники та рівні розвитку естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку.

3. Виявити, обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови виховання естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку засобом образотворчого мистецтва.

4. Розробити методичні рекомендації вихователям для виховання естетичної культури в дошкільнят засобами образотворчого мистецтва.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, порівняння, синтез, класифікація та узагальнення наукових джерел із проблеми дослідження; вивчення педагогічного досвіду, програмних документів;

емпіричні: спостереження, анкетування, опитування, аналіз продуктів творчої діяльності дітей та вихователів.

Експериментальна база дослідження: дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Краснопільського ДНЗ №3 «Дзвіночок» Краснопільської селищної ради.

Теоретична значущість дослідження полягає у виділенні педагогічних умов та методичних засад виховання естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва.

Практична значущість дослідження полягає у розробленні методичних порад вихователям щодо виховання естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва, ефективність яких перевірено на практиці.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в публікації «Методичні поради вихователям щодо формування естетичної культури дошкільнят старшого віку засобами образотворчого мистецтва».

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 75 сторінок. У тексті вміщено 11 рисунків та 2 таблиці. Додатки викладено на 9 сторінках. У списку використаних джерел – 37 найменувань.

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 Естетичне виховання дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема

Естетика завжди була присутня в суспільному житті, але в різні епохи – в різних інтерпретаціях. Тому сучасна криза естетичної культури суспільства, безсумнівно, пов'язана з кризовими явищами в культурно-духовній орієнтації. Тому виникає нагальна потреба в глибокому науково-світоглядному переосмисленні основних ідей методичних підходів до естетичного виховання дітей дошкільного віку як у дошкільних закладах, так і в сім'ї. Не можна заперечувати, що найціннішими і найважливішими для суспільства були і завжди будуть діти, які є юними громадянами і майбутнім країни. І завданням педагогічної та психологічної наук є створення належних умов для гармонійного та всебічного розвитку їхньої особистості.

Відомо, що діти не народжуються з певними смаками, звичками та уподобаннями, тому естетичні здібності не є вродженими. Вони розвиваються з раннього віку в соціальному середовищі та під впливом активних виховних стимулів. Водночас у процесі естетичного виховання діти дошкільного віку поступово засвоюють естетичну культуру суспільства, формують естетичне сприйняття, уявлення, почуття, інтереси, потреби, художню діяльність і творчі здібності [13].

Для дітей дошкільного віку, незалежно від їхніх фізичних можливостей, надзвичайно важливо створити оптимальні умови для естетичного розвитку. Загальновідомо, що спрямування дітей дошкільного віку в правильному напрямку в середовищі їхнього життя є ключовим завданням ясел і закладів дошкільної освіти. Це означає, що якщо дошкільник яскраво проявляє себе в художній діяльності, то його залучення до інших видів мистецтва збагатить всю його особистість і здібності. Основним завданням

всебічного розвитку особистості є фізичне, інтелектуальне, естетичне, моральне і трудове виховання в їх взаємозалежності, нерозривному зв'язку і взаємодії [21].

Художня діяльність ґрунтується на уяві дитини, це психічний процес. Вона має сильний вплив на розвиток особистості. Види художньої діяльності для дітей дошкільного віку – музичне та образотворче мистецтво – представляють для дітей цілий світ ідей та думок за допомогою засобів і методів, які є в їхньому розпорядженні [27].

Вивчаючи психолого-педагогічні аспекти естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами живопису, слід насамперед звернути увагу на сутність естетичного виховання, зокрема, виховання засобами живопису.

Термін «естетичне виховання» ввів у науковий обіг вчений Ф. Шиллер. Він вважав, що воно здатне спричинити значні зміни в суспільстві і що вплив естетичного виховання на людину може бути як позитивним – імпульсивним, так і негативним – руйнівним. І саме від сім'ї, вихователів та вчителів залежить формування в дітей естетичного сприйняття навколишнього світу [30].

Естетичне виховання – це процес, спрямований на розвиток у дітей здатності сприймати, відчувати і оцінювати естетичні явища в житті, природі і мистецтві, творити красу, жити і творити «за законами краси».

Естетичне виховання – це цілеспрямована система ефективного виховання особистості, здатної сприймати, оцінювати, усвідомлювати естетику життя, природи і мистецтва, жити і перетворювати світ, творити «другу природу» за законами краси [23].

Естетичне виховання – це система заходів, спрямованих на розвиток і вдосконалення здатності особистості правильно сприймати, розуміти, оцінювати і творити прекрасне і піднесене в житті та мистецтві [17].

Естетичне виховання є невід'ємною частиною освітнього процесу і має своїм безпосереднім завданням формування і виховання естетичної культури (почуттів, уподобань, суджень) і художніх здібностей особистості, розвиток її

здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах людської діяльності [11].

Низка педагогів і мистецтвознавців (А. Бакусинський, В. Мурзаєв, В. Невський та ін.) переймалися проблемою «інтелектуальної сліпоти» дітей до творів мистецтва і розробляли методи навчання, які б допомогли вирішити цю проблему.

Слід зазначити, що естетичному вихованню також приділяли значну увагу видатні вчені в галузі радянської педагогіки та мистецтвознавства, такі як Е. Белкіна, Н. Ветлугіна, Н. Зубарева, Т. Комарова, Н. Сакуліна, Є. Фльоріна та інші. Крім того, над цією проблемою й досі працюють також О. Дронова, М. Роганова, Г. Сухорукова, О. Половіна та інші.

Сьогодні естетичне виховання сприяє формуванню розвиненої особистості в гармонії з навколишнім середовищем, і є окремою ланкою в загальному розвитку особистості нового молодого покоління нашої країни.

Естетичне виховання здійснюється різними засобами. Це природа, праця, побут, мистецтво, художньо-творча діяльність та ін. Серед цих засобів особливо важливу роль в естетичному розвитку дитини відіграє мистецтво, зокрема образотворче мистецтво (візуальне мистецтво).

Образотворче (візуальне мистецтво) – це мистецтво вираження того, що існує, за допомогою різноманітних засобів, зокрема художніх зображень на плоскій поверхні (гравюра, живопис) і в просторі (скульптура) [10].

На думку педагога Н. Миропольської, естетичне виховання є однією з «важливих і складних частин системи виховання людини». Його важлива роль у формуванні особистості пояснюється тим, що естетичне виховання залучає людину до світу прекрасного, допомагає їй відчутти і краще зрозуміти красу навколишнього життя, оцінити справжні витвори мистецтва, «облагороджує людину, розвиває в ній свіжі і здорові інстинкти, привчає її утримуватися від усього брудного і грубого» [20].

Аналіз психолого-педагогічних досліджень з цієї проблематики (Н. Ветлугіна, О. Запорожець, Н. Зубаревої та ін.) дозволяє зробити висновок,

що шостий рік життя дитини відкриває можливості для естетичного виховання засобами образотворчого мистецтва. Оскільки діти цього віку не тільки спостерігають виразно-зображувальні засоби різних творів мистецтва, а й уміють пояснити їх необхідність у межах певного жанру, вони свідомо сприймають жанрову специфіку різних видів мистецтва, особливо живопису. Саме ці здатності мають сформуватися в дитини під час реалізації вихователем напряму «Дитина у світі мистецтва» (відповідно до БКДО [21]): здатність розрізняти основні жанри картин (портрет, пейзаж, натюрморт, казка, тварина); знаходити прості аналогії між життям і змістом художнього твору, зокрема образотворчого; використовувати вміння роздумувати і вслухатися в навколишнє середовище, щоб бачити красу в повсякденному житті і в мистецтві; набувати художньо-продуктивного досвіду в образотворчій діяльності, засвоювати доступні техніки і вміти використовувати їх для відображення вражень і почуттів у житті; демонструвати вміння використовувати техніки в художньо-продуктивній і декоративно-ужитковій діяльності, експериментувати з живописними матеріалами, створювати художній образ [21].

Ознайомлення дітей шостого року життя з творами мистецтва формує інтерес до живопису, скульптури, художній смак, вміння «читати» твори, естетичне сприйняття дійсності та створює сприятливі умови для самостійної художньої діяльності дітей шостого року життя, а постійне спілкування з живописом вчить дитину орієнтуватися на духовні цінності, створені людством.

Естетичне виховання, ознайомлення дітей дошкільного віку з образотворчим мистецтвом, визначено одним із ключових напрямів у національних нормативно-правових документах. Відповідно до завдань, визначених національними нормативними документами, дитина вводиться у світ практичної та інтелектуальної діяльності людини, розвиває потребу в реалізації своїх творчих здібностей, вправляється в умінні цінувати вироби народних промислів, проявляє інтерес до досягнень національної та світової

культури, засвоює різні способи реалізації своєї творчої активності. Це ще раз підкреслює важливість естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва та живопису зокрема.

У педагогічній практиці існує низка досліджень, спеціально присвячених вивченню проблеми естетичного виховання дошкільників засобами живопису: Т. Танько, М. Чернявська, Г. Сухорукова, О. Дронова, Н. Голота, Л. Янцур та ін.

Так, О. Дронова розглядає види і жанри образотворчого мистецтва як джерело наповнення діяльності дошкільнят, розглядає поняття про художньо-творчі здатності дітей та можливості їх розвитку під час занять з образотворчого мистецтва, проводить детальний аналіз форм організації таких занять та їх вплив на естетичне виховання дошкільнят. На думку дослідниці, мета мистецтва – стимулювати, надихати, очищати і облагороджувати емоційно-чуттєву сферу особистості. Мистецтво сприяє розвитку творчого розуму і ціннісних орієнтацій, прищеплює людині відчуття естетичного сенсу світу, дає їй ціннісні орієнтири. Воно пробуджує в ній художника, спонукає сприймати і підкорювати світ за законами краси, формує в людині ціннісні орієнтири, даючи їй образне бачення життя. Образотворче мистецтво – це вид художньої творчості, який відображає візуально сприйняту реальність. Твори мистецтва мають об'єктивну форму, яка не змінюється в часі та просторі [14; 15; 33].

Роботи Л. Янцур присвячені розвитку інтересу в дітей до образотворчої діяльності та її вплив на естетичну культуру дошкільнят, їх здатності до сприйняття краси у різних її формах прояву [33].

Г. Сухорукова досліджує можливості співпраці закладу дошкільної освіти та батьків з метою розвитку дітей засобами образотворчого мистецтва, займається пошуками інноваційної методики формування естетичної культури вихованців під час занять з малювання, ліплення, аплікації [33].

Т. Танько та М. Чернявська у своїх працях розглядають досвід різних вітчизняних дошкільних закладів освіти стосовно розвитку естетичної

культури в дітей, та наполягають, що естетичне виховання особистості має розпочинатися ще в дошкільному віці, адже цей період є базовим етапом, на якому формується сприйняття людиною краси світу і мистецтва, розвиток естетичних бажань, потреб та естетичних почуттів, уявлень, художньо-творчих здібностей, художніх і творчих навичок, естетичної культури [34].

Твори живопису своїми кольорами, багатим психологічним змістом, різноманітним колоритом дають можливість дошкільнятам зростати духовно, розвивати свої таланти, що виявлено з психолого-педагогічних досліджень відомих науковців галузі дошкільної освіти. Кожний вид образотворчого мистецтва виконує певну функцію у вихованні почуття прекрасного в дитини, вміння висловлювати власні думки щодо того чи іншого твору мистецтва, прагнення до самостійної творчої діяльності.

Отже, у нашому дослідженні естетичне виховання розуміється як цілеспрямований процес, спрямований на формування естетичних якостей особистості, зокрема здатності сприймати прекрасне в навколишньому світі, вміння оцінювати художні твори з естетичної точки зору, вміння самостійно виконувати творчі завдання, зокрема демонструвати вміння виражати свої емоції через твори мистецтва та розуміти почуття автора.

1.2 Цінність образотворчого мистецтва у вихованні естетичної культури в дітей дошкільного віку

Естетична культура особистості є результатом художньо-естетичного виховання. Дослідження процесу художньо-естетичного виховання в ранньому дитинстві показують, що розвиток естетичного сприйняття можливий у багатьох дітей і призводить до зростання творчих досягнень дітей та розвитку їхніх особистісних характеристик.

Художньо-естетичне виховання, яке передбачає цілеспрямований систематичний розвиток здатності дитини сприймати красу навколишнього світу, вирішує низку важливих завдань формування естетичного ставлення, навичок творчого сприйняття, естетичної чутливості, її художньо-творчих

здібностей, основ естетичного смаку, і гарантує взаємозалежність і синергію цих компонентів: розширення художньо-теоретичних знань у галузі мистецтва; розвиток здатності адекватно сприймати дійсність і художні образи; організація художньо-творчої діяльності на засадах її наскрізного характеру та поступового підвищення рівня самостійності. Перші два аспекти художньо-естетичного виховання тісно пов'язані між собою і мають вирішальне значення для майбутньої художньої діяльності дітей. Розширення знань дітей про мистецтво та розвиток їхнього естетичного сприйняття, безсумнівно, є ефективним способом формування світогляду та надання сенсу й значущості образам дійсності [2; 3].

Цій проблемі присвячені роботи багатьох педагогів і психологів минулого, зокрема, Н. Ветлугіной, Т. Казакової, Т. Комарової, А. Мелік-Пашаєва, Є. Фльоріної та ін.

Багато педагогів-класиків вказували на вплив мистецтва на дітей. Я. Коменський зазначав, що більше, ніж наукам, дорослі повинні присвятити себе і дітей мистецтву. І.-Г. Песталоцці зазначав, що шлях мистецтва – це також шлях людства. Дитина дізнається, що людина відрізнялася від тваринного світу і стала обдарованою істотою не тільки тому, що зробила перші знаряддя праці своїми руками, а й тому, що побачила красу світу і була вражена нею. Мистецтво і краса дають дитині матеріал, необхідний для розвитку її чуттєвого сприйняття, яке є основою для розвитку її свідомості, бажань і смаків. Якщо дитина оточена творами мистецтва, справжнє мистецтво «потрапляє» в її мозок, який є чистим аркушем паперу, і залишається там на все життя. Цей стереотип справжнього мистецтва є основою для оцінки творів пізніше, коли дитина стає дорослою [3].

Для того, щоб формувати і розвивати творчу образотворчу діяльність, необхідна психологічна і практична підготовка, зацікавленість у конкретній діяльності. Важливо, щоб усе, що дитина сприймає, викликало інтерес і сприяло створенню та реалізації проєкту.

Види мистецтва – це реальні форми художньо-творчої діяльності. Вони відрізняються способом матеріального втілення художнього задуму. Різноманітність видів мистецтва дозволяє нам досліджувати світ у всіх його проявах. У всій його складності та багатстві. Мистецтво є результатом діалектичного взаємозв'язку між матеріальним і нематеріальним. Його продуктом є образ, створений кожним видом мистецтва в оригінальний і неповторний спосіб. До образотворчого мистецтва належать живопис, гравюра (графіка), скульптура та декоративно-прикладне мистецтво. Окреме місце посідає мистецтво архітектури [33].

Графіка – це вид образотворчого мистецтва, в основі якого лежить малюнок, виконаний лініями, штрихами, плямами, має обмежену кількість фарб. Різноманітність графічних технік збагачує можливості самовираження дітей і дає їм більшу свободу в художній діяльності.

Графічні заняття розвивають просторову уяву та нестандартне мислення, зміцнюють здатність досліджувати, мислити, уявляти та самостійно приймати рішення, розвивають естетичну культуру та естетичне сприйняття навколишнього світу.

Графіка дуже схожа на живопис. Існують навіть роботи, які можна класифікувати і як живопис і як графіку (малюнки схожі на декоративний розпис і декоративну гравюру). Але навіть фахівці не можуть дійти згоди щодо того, до якого виду мистецтва слід віднести акварельний малюнок.

Відповідно до «Енциклопедії сучасної України», живопис – це один з основних видів образотворчого мистецтва, заснований на відтворенні зорових образів шляхом нанесення фарб на тверду основу та виготовлених таким чином творів мистецтва [16].

Живописні зображення можуть передавати площинність і глибину (перспективу) простору, підкреслюючи фіксовану або мінливу природу простору. Вони показують живі елементи життя та ілюструють абстрактні ідеї (алегорія, символ). У живописі, на відміну від графіки, велику роль відіграє колір. Він допомагає відобразити барвистість предмета, складність світу

суб'єкта, настрої і характер людини. Колір має виразні властивості, які дозволяють йому передавати емоційні та смислові значення, настрої. Тому живопис має великі можливості щодо розвитку естетичної культури у дошкільнят зокрема.

Серед жанрів живопису можна виділити такі.

Пейзаж – це вид мистецтва, в якому головним об'єктом зображення є природа. Залежно від типу зображення розрізняють ландшафти (зображення, що представляють сільську місцевість), ведуги (міські зображення), марину (морські пейзажі), гірські пейзажі, панорамні, героїчні, пасторальні та інші види пейзажів [33].

Портрет – це зображення людини або групи осіб, що створює подобу людської особистості. Поза зовнішньою схожістю портрет зберігає і відображає духовний світ особистості, створюючи виразний образ нації, класу, епохи. Жанр портрета складний з двох причин: по-перше, художник ніби перебуває віч-на-віч з портретованим, а ми часто навіть не знаємо, хто ця людина; по-друге, художник не просто відтворює зовнішність людини, а розмірковує про неї, думає про неї, намагається зрозуміти внутрішній світ людини і висловлює своє розуміння; іншими словами, він розкриває свій образ людини [10; 33].

Натюрморт – це вид живопису. Художники зосереджуються на зображенні неживого світу овочів, фруктів, рослин, тварин, птахів і риб, а також звичайних побутових предметів. Художник ретельно розглядає деталі, підбираючи і розміщуючи їх крупним планом і в певному порядку, часто ніби створюючи атмосферу нової реальності, наповненої таємничим змістом. Натюрморт – це жанр, в якому художник виражає своє ставлення до дійсності через зображення предметів, які він пов'язує спочатку в натурі, а потім на полотні, смисловими та естетичними зв'язками, які не обов'язково визначаються повсякденними реальними просторовими відносинами цих предметів [10; 33].

Найпоширеніший тип живопису – побутовий. Це роботи, які відображають події повсякденного життя. На картинах побутового типу зображені люди, але немає портретів. Їхні обличчя вигадує художник, адже важливіше розповісти глядачеві не про людей, а про маленькі, звичайні побутові події – це і є наша повсякденність, реальне життя. Картина нагадує театральну виставу [33].

На думку дослідників, існують певні тенденції в естетичному сприйнятті творів мистецтва дітьми дошкільного віку, особливо щодо сприйняття образів: діти надають перевагу зображенням з повсякденного життя, тобто побутовим, і менше цікавляться натюрмортами та пейзажами.

Сюжетні картини приваблюють дітей своїм цікавим і захопливим змістом. У той же час, вони, як правило, залишають поза увагою естетичний аспект. Натюрморти, особливо пейзажі, викликають інтерес у дітей завдяки зображенню предметів і явищ за допомогою кольорів і колірних поєднань.

У побутовому жанровому живописі дітей цікавлять, наприклад, герої, спорт та зображення тварин. Хлопчиків більше цікавлять перші дві теми, а дівчаток – остання. Порівнюючи два твори мистецтва з однаковим сюжетом, але написані різними художниками в різний спосіб, діти віддають перевагу лаконічним, умовним, чітким і таким, що використовують декоративні можливості кольору. Однак вони приймають умовність лише до певної межі: картина, що виходить за межі формальності, викликає їхній протест [2; 33].

Як зазначає І. Біла [2, с. 52]: «...важливим показником емоційного сприйняття твору мистецтва та інтересу до живопису певного жанру, а також важливим чинником процесу соціалізації особистості дошкільника, формування первинної основи його соціальної активності є його особистісне ставлення до зображених у творі явищ». Виділяють три рівні естетичного сприйняття творів мистецтва дітьми.

На першому низькому рівні дитина радіє, коли бачить знайомі об'єкти на картинках. Мотивація впізнавання є об'єктивною, а в деяких випадках – практичною та повсякденною. На другому рівні дитина не лише бачить

артефакти, а й починає розпізнавати основні естетичні якості, які роблять зображення привабливими. Мотивацією для сприйняття є базова естетика. У картині дошкільнята оцінюють як красиве – кольори, їх поєднання, форми та певні композиційні прийоми. На третьому, вищому рівні естетичного сприйняття діти здатні сприймати не лише зовнішні характеристики зображуваного явища, а й внутрішні характеристики художнього образу твору. Діти дошкільного віку народжуються з почуттям подиву, яке викликає у них цікавість до навколишнього світу, і вони поступово вчаться розпізнавати красу і сприймати мистецтво як приємний досвід [2].

Навички візуального сприйняття покращуються, коли діти використовують свої органи чуття для дослідження візерунків, кольорів, текстур і форм, що зустрічаються в мистецтві, природі та творчому процесі.

Під час організації педагогічної роботи у сфері художнього сприйняття необхідно враховувати специфіку дитячого сприйняття: його дифузний і недиференційований характер, ідентифікацію з об'єктом, емоційність, емпатію, співпереживання, співчуття, що є важливим для розвитку ціннісно-емоційного ставлення до мистецтва, коли сприйняття не є рухом від факту до суті, дитина не завжди бачить за зовнішнім виглядом (формою) підтекст, підказку, символ. Процес відображення, формування у свідомості дитини художнього образу, створеного митцем, відбувається в єдності всіх його складових: форми, змісту та особистості творця.

Ступінь здатності зрозуміти й осмислити всі ці факти сприяє й адекватності сприйняття. Розвиваючи адекватність дитячого художнього сприйняття, важливо звертати увагу на його структуру, яка включає художньо-естетичний досвід (синестезію, здатність «бачити» і «чути»), здатність до емпатії, емоційну чутливість і художньо-естетичні знання (про специфіку і структуру мистецтва).

Загалом динаміку розвитку дитячого художнього сприймання визначають: наявністю певних художньо-естетичних знань; розумінням сприйняття як єдності форми, змісту і світосприйняття; розвиненням уяви,

образного бачення світу; активним проявом асоціативної та емоційної пам'яті; здатністю відтворювати художні образи за задумом автора; умінням переводити почуття в думки і слова. Все це забезпечує розвиток чутливості, здатності співвідносити себе з твором, виражати емоційне, художньо-творче сприйняття [3].

Слід зазначити, що сприйняття дітьми дошкільного віку різних видів і жанрів мистецтва виявляє їх специфічні особливості. Так, наприклад, коли діти сприймають скульптуру, вони розуміють її призначення і формують уявлення про неї. Їхнє естетичне сприйняття скульптури пов'язане з її змістом і певними сенсорними характеристиками (форма, колір). Інтерес до скульптури виражається через міміку, активні дії та дослідження. Вони здатні самостійно описати її, зрозуміти пластику рухів, виразність кольорів тощо. На думку дослідників, перше знайомство дитини зі скульптурою має бути не лише сенсорним, а й тактильним.

Сприймаючи форму в спеціально організованому навчальному процесі, дитина запам'ятовує її за допомогою відчуттів м'язів пальців і водночас навчається певним способам візуалізації предметів і форм. У пластичному моделюванні найважливішим етапом дослідження є сприйняття всієї скульптури як єдиного цілого, а потім увага дитини повертається до її окремих частин і деталей. Навчання естетичному сприйняттю малих скульптур – це послідовний процес: від знань про скульптуру дитина засвоює «мову» пластичних мистецтв. Засвоєння певних засобів виразності (матеріал, композиція, образ) допомагає їй зрозуміти свій зв'язок з художнім образом. Базові знання про скульптуру дають дітям можливість робити висновки, мислити і порівнювати пластичні образи. Різноманітність скульптурних матеріалів (камінь, дерево, метал, кераміка) значно збагачує чуттєвий досвід дітей, а невеликий розмір маленьких скульптур робить їх доступними для сприйняття кожною дитиною.

Сприйняття графічного зображення має два аспекти: загальне сприйняття художнього образу твору; сприйняття окремих елементів, сюжету та композиції зображення [33].

Найбільш зрозумілими і близькими до дитячого сприйняття є декоративно-прикладне мистецтво, яке за своєю природою близьке до дитячої творчості (простота, завершеність форм, узагальненість образу, умовність, уникнення деталей, цілісність образу). В естетиці декоративне мистецтво – це естетичне освоєння навколишнього середовища, художнє оформлення будівель і споруд (архітектурне оздоблення, інтер'єрів, предметів побуту) і створених людиною «вторинних природних елементів», таких як вулиці і дороги. Декоративне мистецтво – це дисципліна, яка об'єднує багато різних мистецьких дисциплін: монументальне (оздоблення архітектури та садово-паркове мистецтво); декоративно-прикладне мистецтво (виготовлення художніх предметів для громадського та приватного використання); мистецтво оформлювання (художнє оформлення свят, вечірок, кубків, фестивалів тощо), дизайн (конструювання).

Для розвитку естетичного сприйняття дошкільнятами навколишнього світу засобами образотворчого мистецтва можна використовувати синтез мистецтв. Естетика визначає способи, за допомогою яких відбувається такий синтез: домінування (один вид мистецтва домінує і співпрацює з іншим); суміжність (поєднання елементів різних видів мистецтва для створення ефекту колажу); симбіоз (рівноправна взаємодія між видами мистецтва, які взаємно збагачують один одного); злиття (об'єднання одного виду мистецтва з іншим); медіація комунікації (один вид мистецтва стає засобом комунікації для іншого виду мистецтва); розмивання меж між жанрами та жанровими варіаціями [33].

Отже, з раннього віку в дітей потрібно розвивати почуття прекрасного, перші естетичні почуття, інтерес і розуміння, здатність сприймати, відчувати і оцінювати твори мистецтва, формувати естетичну культуру. Перший естетичний досвід дитини пов'язаний із задоволенням, яке вона отримує від характеристик об'єкта – його кольору, форми тощо. Гама кольорів і форм, які

використовуються в творі мистецтва, виражає певне почуття, думку художника, і дитина реагує так само, як і художник, коли сприймає цей витвір мистецтва. Порівнюючи життєві явища з їх відображенням у мистецтві, дошкільнята спираються переважно на власний життєвий досвід. Вони сприймають не лише свідомо, а й дієво, надаючи перевагу певним предметам і явищам перед іншими. При цьому діти дуже активні: вони прагнуть дослідити побачене, детально розглянути його з усіх боків, описати свої враження кольором і фантазією, висловити свої почуття. Таким чином, у процесі розвитку художнього сприйняття народжується естетична оцінка того, що вони сприймають.

1.3. Використання засобів образотворчого мистецтва в процесі виховання естетичної культури в дітей дошкільного віку

Діти старшого дошкільного віку здатні глибше розуміти твори мистецтва, починають проявляти музичний слух, співочі здібності, здатність декламувати. Діти активніше беруть участь в аналізі творів мистецтва та висловлюють власну думку. У цьому віці важливо розвивати уяву, просторове мислення, образне сприйняття, залучати дітей до творчої діяльності. Художня діяльність дає дітям певну свободу, вони не потребують спеціальних знань для самовираження. Однак, навчаючи дітей поєднувати різні кольори та створювати композиції, педагоги допомагають їм бачити і виражати світ у зрозумілий і гармонійний спосіб.

Відповідно до Положення про дошкільний навчальний заклад, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України (від 12.03.03 № 305 із змінами 2023 року), з метою виявлення та розвитку талантів і здібностей вихованців з раннього віку заклади дошкільної освіти можуть організовувати освітній процес за одним або кількома пріоритетними напрямками (художньо-естетичний, фізкультурний, музичний, гуманітарний тощо) [31].

Естетичне виховання передбачає формування знань, умінь, навичок, емоцій, інтересів, потреб, суджень та уподобань, що виявляються в естетичній

діяльності дитини дошкільного віку. Незважаючи на певну специфіку, зумовлену особливостями дошкільного закладу та зарахуванням дітей до тієї чи іншої вікової групи, його зміст базується на таких напрямках [30].

1. Формуються знання про красу життя, природи та поведінки людей. Увага дітей зосереджується на моральних аспектах поведінки людей, чи то в картинках, чи то в оповіданнях. Діти знайомляться з мистецтвом, таких як живопис, архітектура, скульптура, гравюра, декоративно-прикладне мистецтво, музика і театр.

2. Розвиваються естетичні навички та здібності, завдяки навчанням дітей спостерігати за навколишнім світом, сприймати загальні та специфічні властивості явищ, предметів і форм мистецтва, створювати власні історії як усно, так і на папері. Слухати музику та організовувати власні театральні вистави.

3. Формується естетичне ставлення дитини до навколишньої дійсності, вміння виражати власні емоції за допомогою інтонації, кольору, композиції тощо.

Удосконаленню змісту естетичного виховання і його результату – естетичної культури, сприяє створення розвивального освітнього середовища в дошкільних закладах, модернізація засобів і методів роботи з дітьми з метою розвитку у них творчого ставлення до естетичного осмислення дійсності та її відображення у власній творчій діяльності.

Мистецтво для дітей має бути доступним для їхнього сприйняття. Дуже складне мистецтво створює напругу в дитячій свідомості, призводить до нерозуміння образу і нервової втоми. Тільки реалістичне мистецтво, з ідейним образом, який відповідає дійсності, є корисним для дітей. Мистецтво для дітей має бути багатим і різноманітним за емоційним та ідейним змістом, а також за засобами виразності. Твори мистецтва, які пропонуються дітям, повинні бути позитивними і радісними. У них не повинно бути місця песимізму, містицизму, сентименталізму, грубості і жорстокості. Мистецтво, призначене для дітей, повинно характеризуватися простотою, прозорістю і ясністю візуальних

ефектів. Воно має бути правдивим, вільним від фальші, яка спотворює смаки та характер дитини. Дитяче мистецтво повинно мати високі моральні цінності, але цей моральний зміст не повинен вироджуватися в моралізаторство, яке руйнує образ у дитячій свідомості і знижує його моральний вплив на дитину. Відбираючи художній матеріал, дорослі повинні ґрунтувати свій вибір на інтересі, який він може викликати. Інтерес в основному визначає емоційне ставлення дитини і пізнавальну цінність пропонованого художнього матеріалу [22].

Французька дослідниця Франсуаза Барб-Галль радить дорослим пробуджувати в дитині якомога більший інтерес до мистецтва, особливо до живопису, і нагадувати їй власні приємні спогади про першу зустріч з живописом, власний позитивний досвід занурення у світ мистецтва. Що привернуло його увагу та інтерес, де і за яких обставин це сталося? Така емоційна розповідь не залишить байдужою дитину. Варто розпитати в дитини, яка картина їй подобається, яка викликає у неї певні почуття та фантазії. Тоді ви зможете простежити за думками дитини і звернути її увагу на витвір мистецтва, який її найбільше цікавить. Улюблена картина підживлює інтерес до інших, а також вчить знаходити цікаві деталі, щось нове щоразу [1].

Щоб допомогти дітям зрозуміти твір мистецтва, ви можете поставити їм кілька запитань, наприклад: «Про що говорить ця річ?», «Що вона передає?», «Що ти відчуваєш, коли дивишся на неї?». Намагаючись зрозуміти, що відчувають люди, зображені художником, особливо на портретах, і що відчував сам художник, коли створював твір, діти розвивають не лише уяву, а й емоційну обізнаність, роблячи їх більш чутливими до почуттів інших. «Що буде далі?» Ці запитання спонукають дітей до прогнозування: спираючись на візуальні підказки, які вони бачать на картині чи предметі, вони мають передбачити, як розвиватиметься ситуація. Перерахувавши всі закономірності та умови формування навичок художньо-естетичного сприйняття у дітей дошкільного віку як основи їхнього світогляду, ми продовжуємо нашу

кампанію із закликом до всіх дорослих, причетних до раннього дитинства, залучати дітей до мистецтва [1].

Сьогодні важливо зосередити увагу на розвитку в дітей дошкільного віку естетичного ставлення до навколишньої дійсності та естетичного сприйняття явищ довкілля. Образотворче мистецтво відкриває нові можливості для вираження дітьми власних естетичних поглядів, ідей та почуттів.

Об'єктивною основою художньої творчості є відображення реального світу. Проте є й суб'єктивний аспект – ставлення митця до зображуваного. Митець не лише аналізує та відтворює світ, але й вкладає в образ свої почуття та емоції, щоб цей образ міг зворушити інших людей.

Дитяча художня діяльність є творчою за своїм об'єктивним потенціалом. Пізнаючи навколишній світ, діти прагнуть відобразити його у своїй діяльності. Художня діяльність має великий потенціал у цьому сенсі, оскільки вона за своєю природою є перетворювальною. Тут діти мають можливість відтворювати свої враження від навколишнього світу, передавати образи своєї уяви та втілювати їх у реальні форми за допомогою різноманітних матеріалів. На відміну від творчого процесу художника, творчий процес дитини не займає багато часу. Творчий процес дитини відбувається «в одну мить». У творчому процесі дитини можна виділити ті ж етапи, які характеризують творчу діяльність художника. Це накопичення початкових уявлень про обрану тему та поява задуму в роботі дитини. Старший дошкільник здатен заздалегідь уявляти собі певні елементи як змісту, так і способів виконання. Він уже може вирішити, що малювати чи ліпити – за власним вибором чи на основі певної теми, що є центральним у темі, з чого почати, як розмістити зображуваний об'єкт. Однак початковий пошук художніх засобів, планування та обдумування не характерні для творчої діяльності дітей дошкільного віку. У процесі роботи дитина думає про зміст своєї роботи, а не про те, як її створити, якими засобами виразності [33].

Ступінь, до якого людина, в тому числі й дошкільнята, набула здатності спостерігати та візуалізувати, є фундаментальним для їхньої художньої діяльності. Цей ступінь візуалізації не залежить від віку дитини, але є прямою функцією від того, наскільки дитина навчилася правильно спостерігати і візуалізувати, наскільки в неї є сформованою естетична культура бачення світу.

Виховання естетичної культури в дітей неможливе без живопису, оскільки він є одним із способів ознайомлення з навколишньою дійсністю і сприяє кращому та глибшому розумінню навколишнього світу. Вихователі повинні систематично показувати дітям шостого року життя репродукції картин художників, звертаючи їхню увагу на реалістичність зображень, вміння художників досконало передавати фарбами та пензлями найтонші образи природних явищ і глибину вражень. На картині перше, на що ви звертаєте увагу, – це колір картини, колірна композиція картини. Звичайно, колір є основним, але не єдиним засобом художньої виразності в живописі; існує також композиція, світлотінь, яка є мірою яскравості кольорів на картині [33].

Для виховання естетичної культури доречно звернутися до інтересу дітей старшого дошкільного віку до художньої діяльності, яка є художньою практикою дитини, результатом і чинником естетичного розвитку. Естетичний інтерес є рушійною силою естетичної діяльності. Його особливостями є: особливий зв'язок між суб'єктивним і об'єктивним, який виражається в тому, що в естетичній діяльності виявляються ті якості, які ще не існують у самому об'єкті, а виникають лише у ставленні до об'єкта і виступають як його цінність; особлива спрямованість на об'єкт, яка впливає з особливого характеру відносин між об'єктивним і суб'єктивним. Елементом естетичного інтересу є художній інтерес, який проявляється в прагненні сприймати прекрасне в мистецтві. Художній інтерес розвивається у сфері художньої діяльності та сприяє активному пізнанню естетичних аспектів навколишньої дійсності.

Малювання – один із найважливіших видів художньої діяльності, який дозволяє дітям самовиражатися. Процес малювання впливає на загальний розвиток дитини та залучає її до розвитку найголовнішого – креативності. Коли діти малюють, вони вільно виражають себе, у них немає ніяких обмежень, тому цей вид практичної художньої діяльності дуже близький їм.

Період навчання малювання характеризується розвитком: вміння зображати форми предметів, виражати пропорційні відношення між їх частинами та між предметами, вміння зображати рух, вміння зображати просторові відношення (композиція), вміння зображати кольори та відтінки.

Наразі вихователі, ставлячи за мету розвиток естетичного світосприйняття дошкільнят, звертають увагу на процес образотворчої діяльності, а не на її кінцевий результат. Цей процес ґрунтується на сприйнятті образів і відтворенні їх у словах, скульптурах і малюнках. Під час навчання дітей вихователю корисно використовувати поетичні виражальні засоби в супроводжуючому мовленні, вдаватися до метафоричних порівнянь, вживати слова, що характеризують моральні якості людини (добрий, милосердний, хороший, мудрий, гуманний, жадібний, злий, сердитий, поганий, жалюгідний, боягузливий, працьовитий, слухняний, чесний, хоробрий) і намагатися ввести їх в активний словниковий запас дитини.

Доречні також специфічні терміни, що стосуються живопису: холодні та теплі кольори, фон, світлотінь; кольори - яскраві, насичені, непрозорі, прозорі; колір і колірна пляма, кольорова палітра; слова, пов'язані з композиційною побудовою картини: малювання картини, побудова в колі, прямокутнику, трикутнику, смужці, в русі чи в статиці. Діти набувають практичного досвіду спільної діяльності з дорослими, тому вони також повинні вміти користуватися мистецтвознавчими термінами: колір, яскравість, композиція, рівновага, ритм, симетрія, простір, динаміка, образ, стилізація тощо [35].

Стимулюючи пізнавальну активність, процес малювання прискорює розвиток уяви, просторового сприйняття, розумових і творчих здібностей,

навичок спостережливості та почуття гармонії. Враховуючи постійне бажання дітей шостого року життя малювати, це потрібно використовувати для розкриття дошкільнятами себе, оскільки діти можуть багато розповісти про себе, свій емоційний світ, переживання, виразити себе через художню творчість у змісті малюнка. Потреба у творчому самовираженні – особлива риса дітей, які намагаються втілити свої почуття в художніх образах з певними особливостями, лініями, кольорами, формами тощо.

Також, крім малювання, відіграє важливу роль у вихованні естетичної культури дітей дошкільного віку скульптура. На заняттях з образотворчого мистецтва – скульптура як провідний вид образотворчої діяльності впливає на емоційний вплив вивчення скульптури, як правило, без яскравості та кольорових поєднань, а переважно через вплив форми, лінії та фактури. Разом з іншими видами художньої діяльності скульптура здатна формувати естетичну культуру дитини та ідеали, розвивати почуття прекрасного в навколишній дійсності.

Твори декоративно-ужиткового мистецтва також мають значний естетичний вплив. Краса візерунків вишивки, скульптури, барвистість народного розпису та бездоганна техніка виконання орнаменту на писанці є невичерпним джерелом захоплення та насолоди.

Отже, засоби образотворчого мистецтва, різновиди образотворчої діяльності, застосовувані в комплексі сприяють ефективному вихованню естетичної культури в дошкільників.

Висновки до розділу 1

У сучасному світі вкрай необхідне глибоке науково-світоглядне переосмислення основних ідей методичних підходів до естетичного виховання дітей дошкільного віку як у дошкільних закладах, так і в сім'ї. Розвиток естетичної культури дітей починається у ранньому віці, тому необхідно не упустити цей момент, адже діти не народжуються із певними естетичними смаками і розвинути в дитини почуття краси – обов'язок дорослої людини.

Естетичне виховання є невід'ємною складовою освітнього процесу і його безпосереднім завданням є формування і становлення естетичної культури особистості (почуттів, уподобань, суджень) та художніх здібностей, розвиток її здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах людської діяльності. Проблемі естетичного виховання дошкільнят приділяли та приділяють увагу багато науковців, зокрема, Е. Белкіна, Н. Ветлугіна, Н. Зубарева, Т. Комарова, Н. Сакуліна, Є. Фльоріна, М. Роганова, О. Половіна, Н. Миропольська, Г. Сухорукова, О. Дронова, Л. Янцур, Т. Танько та інші.

Образотворче мистецтво має великий вплив на естетичне виховання дітей. Його різноманітні види та жанри дозволяють нам досліджувати світ у всіх його проявах, у всій його складності та багатстві. Сприйняття дітьми дошкільного віку різних видів і жанрів мистецтва розкриває їхні специфічні особливості. Доцільним є поєднання та використання синтезу мистецтв, адже в процесі розвитку художнього сприйняття в дітей народжується естетична оцінка того, що вони сприймають.

Естетичний інтерес є рушійною силою естетичної діяльності. Для виховання естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку варто зацікавлювати художньою діяльністю – художня практика дитини, результат і фактор її естетичного розвитку.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

2.1 Педагогічні умови виховання естетичної культури в дітей дошкільного віку в процесі образотворчої діяльності

Педагогічні умови – це система певних форм, методів, засобів (матеріальних умов, реальних ситуацій тощо), об'єктивно існуючих або суб'єктивно створених, необхідних для досягнення певної педагогічної мети. Педагогічні умови – це структурна оболонка педагогічних технологій або педагогічних моделей; умови, за яких втілюються елементи технології. Таким чином, під педагогічними умовами (формування ціннісного ставлення до цілей, змісту і результатів власної пізнавальної та інтелектуальної діяльності; індивідуальний підхід до навчання) розуміється сукупність організаційних форм, методів, прийомів і засобів координації навчально-виховного впливу на дітей з метою мотивації та стимулювання ефективного саморозвитку професійно значущих особистісних властивостей і якостей, базових компетентностей і, як наслідок, загальної підготовки вихованця [25].

У рамках нашого дослідження нас цікавлять форми, методи та засоби, які впливають на формування естетичної культури в дітей 6-го року життя.

Естетична культура складається з таких елементів:

- естетична свідомість (сукупність переконань, знань, суджень, оцінок, ідей, ідеалів);
- естетичні потреби (внутрішня потреба в розумінні певних естетичних цінностей і розвитку певних навичок);
- естетична діяльність (процес розвитку і застосування певних навичок, умінь і творчих здібностей з метою гармонізації себе та світу) [36].

Аналізуючи дослідження сучасних науковців, зокрема В. Рагозіної, О. Половіної, Н. Гавриш), можна виділити такі педагогічні умови формування естетичної культури в дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва [29; 32]:

1. Втілення внутрішньої (різних видів образотворчого мистецтва та художньо-естетичної діяльності) та зовнішньої (художньо-естетичної діяльності з руховою, пізнавальною, комунікативною та мовленнєвою діяльністю) інтеграції змісту діяльності. Ця педагогічна передумова досягається шляхом проектування змісту різних інтегрованих видів діяльності навколо домінуючої змістової лінії образотворчого мистецтва.

2. Взаємозв'язок між сприйняттям творів мистецтва та художньо-продуктивною діяльністю (конструювання, ліплення, малювання, аплікація, декоративна діяльність). Ця умова передбачає використання ретельно підібраних вихователем творів мистецтва (картин, скульптур, ілюстрацій до казок та віршів) та методики, яка включає такі етапи: сприйняття твору мистецтва дитиною разом з дорослим та засвоєння дітьми візуальної гри на основі твору мистецтва, основних образотворчих прийомів, супровід основної картини засвоєними дітьми основними образотворчими прийомами.

3. Посилення художньо-естетичного розвитку дитини 6-го року життя через проектування змісту та специфічних форм художньої діяльності в освітньому процесі дитячих садків різних типів. Ця умова може втілюватися завдяки використанню навчально методичного забезпечення, ретельно розробленого та підібраного вихователем.

4. Використання системи мистецьких ігор, вправ і конкретних завдань для розвитку ручних навичок, художньо-технічних прийомів, способів зображення, які сприяють розвитку базових візуальних образів. Ця педагогічна умова досягається шляхом додавання в навчальний процес мистецьких ігор, вправ і конкретних завдань для розвитку спритності рук, художніх технік і методів візуалізації, які допомагають дітям 6-го року життя створити базовий художній каркас.

5. Створення художньо-естетичного середовища в ЗДО, яке максимально сприяє художньо-естетичному розвитку дитини. Цю умову можна втілити завдяки зонуванню кімнат у ЗДО, створення спеціальних куточків з необхідним обладнанням для вільної художньої діяльності дітей.

Серед видів діяльності, які можна використовувати для формування естетичної культури в дошкільнят можна виділити такі: заняття художньою діяльністю (як індивідуальні так і групові; безпосереднє малювання за допомогою використання різних технік, що можна супроводжувати відповідними музичними творами (наприклад, малювання на вологому папері супроводжується шумом дощу); живопис використовує колір, світло, лінію, форму, ритмічні та композиційні закономірності для візуального представлення явищ світу, а музика переносить дитину в інший світ: з візуального світу у світ емоцій, у світ безтілесних звуків, зі світу зору у світ слуху; вона здатна викликати просторові та хроматичні асоціації), оцінювання та сприйняття художніх творів (казок, віршів, оповідань; розглядання дітьми ілюстрацій до творів, обговорення їх, створення своїх), вільна образотворча діяльність (діти реалізують свої творчі задуми та розвивають художню креативність), художньо-ігрова діяльність (художні ігри, вправи, завдання, змагання).

Педагогічно важливими передумовами виховання естетичної культури дошкільника є спрямованість на пробудження почуття прекрасного та позитивних емоцій, педагогічно доцільне забезпечення емоційно-естетичної насиченості пізнавальної діяльності дошкільників, регулювання безпосередньої взаємодії дитини з об'єктами (явищами природи, предметами побуту тощо) та цілеспрямоване управління діяльністю дитини для перетворення зовнішніх, проєктивних якостей у постійні внутрішні якості особистості [27; 28].

Серед прийомів виховання естетичної культури в дошкільників засобами образотворчого мистецтва можна виділити такі: викликати у дошкільників бажання самостійно спостерігати естетичний аспект природних

явищ, об'єктів, предметів побуту, скульптур тощо; організація художньо-педагогічного спілкування на основі образів різних видів живопису, що включає розвиток естетичного сприйняття реальних об'єктів, розвиток уяви, творчих здібностей, вміння розрізняти такі засоби виразності, як колір, форму, світлотінь; активізація словникового запасу; стимулювання асоціацій між змістом зображення та життєвим досвідом дітей; розвиток здатності сприймати естетичну насолоду на противагу зображеному; формування естетичного ставлення до навколишнього світу, що реалізується в самостійній образотворчій діяльності дітей старшого дошкільного віку [28].

В. Григоренко виділяє наступні завдання естетичного виховання дітей дошкільного віку [12]:

- розвиток естетичної культури в дітей шляхом формування певних почуттів, емоцій, ставлень, інтересів;
- розвиток елементарних естетичних знань (звуки, кольори, пластика) і вражень, розвиток сенсорних та емоційних відчуттів є основою для розвитку широкого кола інтересів, потреб, здібностей, які проявляються в тому, що їхні власники в будь-якій ситуації діють з естетичним характером;
- формування естетичного ставлення дошкільника до дійсності, що зумовлює естетичне сприйняття, яке веде до розуміння, оцінки та формування естетичних уявлень і суджень;
- формування на основі набутих знань і розвитку художньо-естетичного сприйняття соціально-психологічних характеристик особистості, які дозволять їй емоційно переживати та оцінювати предмети і явища, що мають естетичну значущість, насолоджуватися і захоплюватися ними;
- формування якостей, потреб і навичок дітей, щоб вони брали активну участь у створенні краси в мистецтві, житті, роботі, поведінці та взаєминах.

Спираючись на аналіз наукових робіт науковців (зокрема, В. Григоренко [12], О. Дронової [14; 15], О. Половіної [27]) основними напрямками діяльності вихователя, що спрямовані на виховання естетичної

культури дітей 6-го року життя засобами образотворчого мистецтва, можна вважати наступні:

- створення умов для всебічного художньо-естетичного розвитку на основі цінностей особистості та внутрішнього «Я» дитини;
- забезпечення педагогічної підтримки природної потреби дитини у самовираженні через художнє мистецтво, створення образів та активну репрезентацію;
- розвиток культури самовираження в процесі введення дитини у світ художніх образів;
- створення умов для розвитку творчого начала особистості дитини у спільній та самостійній художньо-естетичній діяльності (образотворчій, художньо-літературній, музично-ритмічній, театральній, художньо-творчій діяльності);
- реалізація пізнавального та естетичного розвитку дитини через знайомство з красою, мистецтвом і самою творчістю;
- сприяння розумінню дитиною своєрідності та єдності мови в різних видах мистецтва (образотворчому, дизайну, літературно-поетичному, музичному, танцювальному, театральному);
- спонукання дітей до створення художнього образу через синтез різних художніх засобів.

2.2 Методичні основи виховання естетичної культури в дітей дошкільного віку на заняттях з образотворчого мистецтва

Ознайомлення дітей зі світом художньої культури є визнаним пріоритетом дошкільної освіти, адже мистецтво – це сфера високої культури, яка є доступною і відкритою для засвоєння дітьми. Саме мистецтво, як процес створення образів, можна розглядати як простір, засіб і агент розвитку особистісного самовираження.

Дослідження естетичної культури дошкільників В. Григоренко радить проводити за такими компонентами: акумулятивним, ціннісно-спонукальним, креативно-діяльнісним [12].

Акумулятивний – проявляється через емоційно-позитивні реакції на навколишній світ, асоціативно-образні обробки отриманої естетичної інформації, естетичних знань. Критерієм виступає художньо-пізнавальний (наявність естетичних знань у вихованців).

Ціннісно-спонукальний – проявляється через сприйняття світу (переживання, мотиви, інтереси, ставлення). Він також включає естетичні почуття до мистецтва, оцінку предметів і явищ навколишнього середовища, мотивацію практичної діяльності. Критерій – емоційно-оцінний (емоційне сприйняття дитиною оточуючого середовища, бачення краси та насолода нею).

Креативно-діяльнісний – включає здатність до прояву власної ініціативи, самореалізації в естетичній діяльності, художньо-творчої інтерпретації естетичних вражень, екстраполяції естетичного досвіду в інші сфери життя з метою розширення соціального досвіду. Критерій – діяльнісно-творчий (готовність вихованців до естетичної образотворчої діяльності).

Цілісне уявлення дошкільника про художній образ – це особистісне утворення, що інтегрує: ставлення дитини до мистецтва як форми художньо-естетичного мислення; усвідомлення художнього образу як форми художнього буття; розуміння художнього образу як засобу самовираження в образотворчому мистецтві; як якісного етапу у створенні образів. Цілісне уявлення про художній образ є важливою передумовою і формуючим фактором для створення образів у художньо-естетичному самовираженні дитини дошкільного віку [14].

Цілями вивчення живопису є: розуміння змісту картини; розуміння засобів художньої виразності; розуміння емоцій, зображених художником; вміння естетично оцінювати твір; розвиток морально-естетичних якостей зацікавленості та емоційності в процесі спостереження за живописом.

Критеріями відбору картин для дітей мають виступати: реалістична спрямованість і доступність творів з точки зору виражальних засобів; різноманітність жанрів.

Критеріями виховання естетичної культури засобами образотворчого мистецтва є: інтерес, бажання розглядати твори мистецтва, висловлювати радість, захоплення, здивування; розуміння змісту твору (про що твір, що зображено); розуміння засобів виразності (колір, форма, конструкція, лінія...); вміння об'єктивно оцінювати твір (подобається тому, що..., не подобається тому, що...) [14; 15; 25].

Організуючи художню діяльність для дітей, варто пам'ятати, що головною метою є художньо-творчий розвиток дитини дошкільного віку, а формування знань, умінь та образотворчих здібностей є засобом досягнення цієї мети. Завданнями організації художньої діяльності дітей у закладі дошкільної освіти та в сім'ї є: стимулювання художньо-естетичного розвитку дитини; розвитку естетичної культури; пізнання внутрішнього світу дитини (настрій, емоції, становище в сім'ї, групі тощо) через процес і продукт її творчої діяльності; сприяння встановленню відкритих, щирих і сердечних стосунків з дитиною.

Методичне забезпечення вихователя, яке сприятиме формуванню та розвитку естетичної культури дошкільнят є: спостереження, художньо-дидактичні ігри («Подорож у пошуках краси»), розповіді, легенди, проєкційні альбоми та репродукції, ігрові малюнки, інсценізації, «Розмова з художником», «Слухай і відчувай», «Ти – художник», «Що бачив художник», «Що чув композитор», «Танок квітів», «Феєрверк фарб» тощо.

Програма художньо-естетичного розвитку полягає в ознайомленні дітей зі світом мистецтва, способами художньо-естетичного пізнання та осмислення світу, а також з моделлю творчої поведінки митця.

Навчальне середовище дошкільника має бути збагачене різноманітними художньо-естетичними «активностями»: спогляданням, милуванням красою, створенням синкретичних творів, активним

музикуванням, спогляданням творів мистецтва, маніпуляціями та імпровізацією з різними матеріалами, обладнанням та інсталяціями (мольберти, скульптурні верстати, приладдя для декоративної діяльності, дзеркальні ворота, «костюмерна», «ляльковий театр» (ляльковий, пальчиковий, екопластичний тощо).

Необхідним є подолання авторитарного стилю вихователів. Вихователь повинен бути другом і наставником. Це зменшує навантаження на емоційну сферу дітей, сприяє їх розкнутості, прибирає страх «чистого аркушу» паперу, діти вчаться розмовляти, міркувати, не бояться висказувати власне бачення картини.

Педагогічні технології естетичного виховання, що реалізуються як традиційно предметні, на практиці не гарантують актуалізації художньо-творчого потенціалу, закладеного природою, і майже не враховують цей потенціал.

Існує тісний зв'язок між специфікою аналітико-синтетичної розумової діяльності дитини та здатністю підключати органи чуття в процесі сприйняття твору мистецтва. Аналітико-синтетична діяльність дитини завжди була більш ефективною при сприйнятті окремих творів мистецтва, ніж при сприйнятті цілісного мистецтва. Це пов'язано з тим, що, розуміючи певні види мистецтва, діти не здатні проводити паралелі та визначати засоби, які відповідають виражальним можливостям інших мистецтв. Крім того, психологи вважають, що причина криється в організаційних особливостях дитячого художньо-естетичного розвитку, в якому увага переважно зосереджена на змісті твору, зовнішніх подіях і фактах, а внутрішній зміст (цінність) і структура (художня мова) твору залишаються поза межами засвоєння і сприйняття дитиною [15].

У дітей швидко розвиваються образні та творчі асоціації в процесі опанування інтегрованих мистецтв. На цій основі вони вчаться розуміти й активно використовувати виражальні засоби різних видів мистецтва (ритм, форму, композицію, колір). Важливо, що інтеграція мистецтв як засіб розвитку образності виконує свою місію, оскільки не тільки дозволяє дітям отримати

естетичний досвід, але й підсилює його, сприяючи розвитку цілісного уявлення про художній образ. Для деяких дітей цінність цих вражень настільки зростає, що стає стійкою потребою зафіксувати їх у художній формі, зберегти для себе та інших [15].

У самостійній словесній творчості дошкільники використовують знання про жанр, композицію та мовні особливості художніх творів, люблять експериментувати з мовним матеріалом, виконувати творчі (вихід за межі образу) та винахідницькі завдання (орієнтовані на розвиток здатності сприймати образи через можливі уявні відчуття, уявні звуки та передавати їх у зв'язному висловлюванні) [24].

У старших групах завдання з малювання значно ускладнюються. Діти можуть не лише розмістити на аркуші паперу різні об'єкти, об'єднані спільною ідеєю, а й передати різницю в розмірах цих об'єктів. Це вміння розвивається не автоматично, а в результаті цілеспрямованої роботи вихователя, що включає спостереження за навколишнім середовищем, обстеження предметів, порівняння їх форми, величини і положення в просторі. Кожному заняттю повинні передувати спостереження, що нагадують дітям про зовнішній вигляд предметів і об'єктів.

Слід заохочувати дітей думати над композицією малюнка: що додати, де намалювати персонажа, що він робитиме, хто більший, а хто менший. Методи та прийоми ілюстрування сюжету. Рекомендації щодо формування задуму. Вибравши основний зміст і вказавши, що, як і де малювати, вихователь дає можливість кожному висловити цей зміст по-своєму. Якщо виникають проблеми у виконанні певних малюнків, доцільно просто дати дітям наочні матеріали (репродукції картин, дидактичні приклади) для уточнення уявлення про те, як виглядає об'єкт, а далі вони намалюють його самі. Обговорюючи з дітьми, що буде зображено, вихователь сприяє здатності дітей придумувати різні способи просторового розташування картинок на малюнку, розвиваючи таким чином естетичну культуру дошкільника.

Вихователь повинен думати, уявляти, експериментувати і направляти реалізацію задуму малюнка разом з дітьми. Також необхідно підготувати матеріали, за допомогою яких діти зможуть найцікавішим чином виразити задуманий зміст. У старшій групі діти розуміють, що предмети перебувають у певних просторових відношеннях: близько, далеко, над, під, у ряд. Діти опановують різні способи представлення зображень – через всю сторінку, у смужку. Вони вчаться співвідносити зображення за розміром, розміщувати їх відносно одне одного та передавати рух. Не треба диктувати дітям, як треба все розміщувати. Все, чого потрібно навчити – це розуміти просторові відносини і вміти їх правильно визначати – що вище, нижче, далі, ближче і т.д. Найпоширенішими методами і прийомами навчання є дискусії, запитання, словесне мистецтво та розповіді. Демонстрації не обов'язкові, коли виникає потреба, діти показують своїм друзям і потреба у використанні різних типів малюнків зростає.

У закладі дошкільної освіти всі види образотворчої діяльності пов'язані між собою, і основою цього зв'язку є засоби виразності (малювання предметів, ліплення, аплікація – форма, ритм ліній, форми на площині та в об'ємі; декоративне малювання, ліплення, аплікація – колір на площині та в об'ємі, ритм, гармонія; сюжетне малювання, ліплення, аплікація – композиція на площині та в просторі) [26].

Залежно від характеру діяльності та змісту заняття поділяються на такі типи: теоретичні (мистецтвознавчі); практичні (образотворчі); комбіновані (поєднання теорії та практики мистецтва); комплексні, інтегровані (на основі синтезу та взаємодії мистецтва та видів діяльності). Усі ці етапи сприяють розвитку естетичної культури дітей. Теоретичні заняття мають на меті ввести дітей у світ мистецтва, ознайомити з поняттям мистецтва, видами, жанрами та творчим процесом. Діти розглядають іграшки, книги, твори мистецтва, розповідають про них (мистецтвознавство); грають у дидактичні ігри. На таких заняттях вихователь виступає трансформатором інформації, заохочуючи дітей до роздумів і дискусій, до участі в активному діалозі.

Практичні заняття, навпаки, передбачають практичну діяльність дітей: дії з наочними матеріалами, ознайомлення дітей з різними техніками. Комбіновані заняття – пов'язують теоретичну, мистецтвознавчу та практично-творчу частини (з'ясування поняття жанру, розгляд репродукцій пейзажних картин, обговорення, обмін інформацією про колір, композицію, самопрезентацію, збирання всього, що відбувається в живописі – теоретичне) [26].

2.3. Методичні поради вихователям

Слухаючи і вивчаючи твори мистецтва та спостерігаючи за природними явищами, діти наповнюються естетичними емоціями, які впливають на суть і якість сприйняття, увагу, уяву, мислення і пам'ять.

Література, живопис, декоративно-прикладне мистецтво, цікаві явища та об'єкти довкілля допомагають дітям сприймати красу, цінувати її, захоплюватися нею та виражати свої почуття. Естетичне ставлення дитини до навколишнього світу включає в себе захоплення, радість, задоволення або незадоволення. Дитячі художні засоби самовираження є також засобом комунікації з навколишнім середовищем. Коли дитина розглядає і милується творами мистецтва, вона може не лише виокремлювати їхні особливості, а й «занурюватися» в них. Дошкільнята намагаються передати свої почуття та переживання за допомогою мови, а бажання відобразити їх у візуальних образах спонукає їх взяти до рук олівець, пензлик, музичний інструмент тощо.

Для формування та розвитку естетичної культури в старших дошкільників засобами образотворчого мистецтва доцільно дотримуватися таких рекомендацій.

1. Дії вихователя. Залучаючи дітей дошкільного віку до естетичної, художньо-творчої діяльності, вихователь виконує не тільки завдання естетичного виховання, а й більш загальні завдання – розвиток інтелектуального і творчого потенціалу вихованця. Вихователь має організовувати дії дітей, надихати, заохочувати та спрямовувати їх, бути

своєрідним активатором емпатії, «запалювати» вихованців проблемою, мотивувати їх до спільного її дослідження, що має позитивно впливати на них.

2. Підтримка дорослих. Естетичному вихованню дітей старшого дошкільного віку сприяє підтримка дорослих у розвитку здатності бачити і розуміти, сприймати і відчувати, емоційно сприймати і цінувати довкілля, оберігати його, примножувати і творити красу.

Обов'язковою є співпраця дошкільних навчальних закладів та родин дошкільнят в їх естетичному вихованні засобами образотворчого мистецтва. Батькам потрібно пояснювати, які твори доцільно з дітьми розглядати, як потрібно вести діалог, як обговорювати побачене, пропонувати продовжити події, які зображені на картинах, здійснювати з дітьми як реальні так і віртуальні подорожі до картинних галерей, влаштувати, за можливості, вдома куточок творця, де дитина мала б постійних доступ до художнього приладдя.

3. Активна участь дітей. Цілісному розвитку художньо-естетичних здібностей дітей, збагаченню їхніх почуттів, сприймань та естетичних оцінок, а також формуванню основ естетичних смаків, а отже, й розвитку естетичної культури, сприяє активна участь дітей у різноманітних емоційно насичених видах діяльності, які мають продуктивно-естетичний характер і, зокрема, вправляють творчість не лише візуалізації, а й мовлення дошкільнят, коли вони малюють і пишуть історії у власних малюнках; добирають музичний твір до казок; добирають музичну партитуру до оповідань; добирають сюжет до оповідань тощо [24]. Дитина вчиться спостерігати, виділяти головні художні образи з-поміж інших, розпізнавати характерні риси, розкривати настрій персонажів та автора під час створення картини.

4. Національні традиції. Необхідно знайомити вихованців з роботами українських та зарубіжних художників для порівняння (віртуальні подорожі в картинні галереї). Підбирати репродукції картин для прикрашання та подарунків. Добре було б пояснити дітям, що домінуючою рисою українського мистецтва є розмаїття, яскравість і насиченість кольорів. Це пов'язано з

різноманітністю, багатством і яскравістю української природи, що є результатом її географічного розташування.

5. Розповіді за картиною. Рекомендуємо використовувати розповідь за картиною, яка включає елементи особистого ставлення до змісту картини, до зображених подій (своє ставлення до зображених подій вихователь висловлює за допомогою інтонації (радісно, сумно), вживання образних слів і виразів (метафор, прикметників, порівнянь)); вигадування подій, які передують або слідуєть за подіями, зображеними на картині; заохочення активності дитини у створенні описової розповіді за картиною; розповіді про художників та їхні твори; читання художніх творів, тематика яких пов'язана з сюжетом картини.

6. Ігрові методи. Радимо використовувати ігрові методи та прийоми, наприклад, такі: «Веселка» (потрібно назвати найбільшу кількість кольорів, що ви бачите на картині), «Виставка картин» (діти мають самостійно вибрати репродукції картин, придумати їх власні назви та підготувати екскурсію), «Хто більше» (назвати найбільше предметів, зображених на картині), «Що далі?» (скласти продовження ситуації, зображеної на картині), «Хто він (вона, вони)?» (аналіз портретів, картин із зображеннями людей), «Що ховають символи?» (споглядання українського орнаменту, вишиванки, пояснення символізму, вигадування своїх символів добра, вдачі тощо).

7. Споглядання картин. Реальне відвідування картинних галерей, соборів мають більший вплив на формування естетичної культури у дошкільників. В наш час цифровізації з одного боку вихователі мають деякі переваги. Можна організовувати віртуальні екскурсії до картинних галерей світу. З другого боку, таке споглядання картин має менший емоційний вплив на особистість дошкільника. Але, якщо нема можливості демонструвати реальні витвори мистецтва, то інформаційні технології справляються із цією задачею. Можна організувати захоплюючу подорож у такі картинні галереї. Тут є можливість розглядати картини детально (збільшуючи їх формат), переміщатися по музею тощо (рис.2.1-2.4).

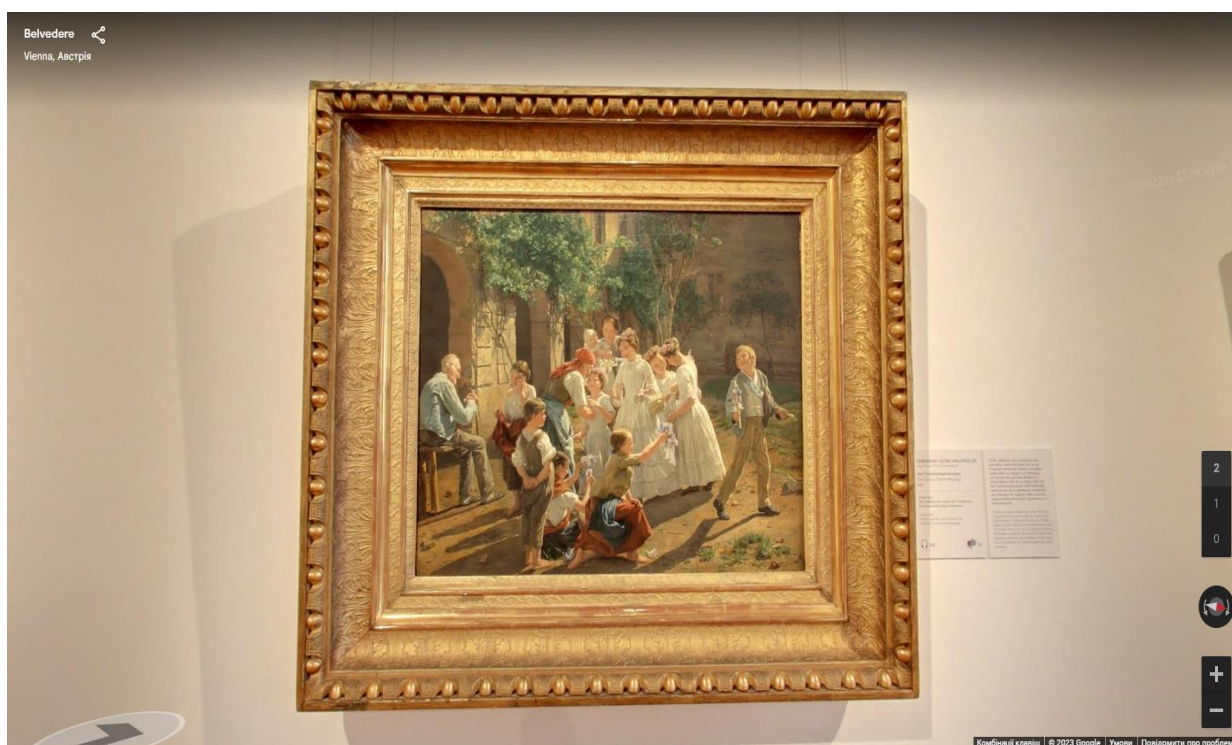


Рис.2.1 Віртуальне відвідування музею «Belvedere» [6] (Фердинант Георг Вальдмюллер «Corpus Christi Morning»)



Рис. 2.2. Віртуальне відвідування Лувру [7] (П'єр Пауль Рубенс «Весілля в селі»)

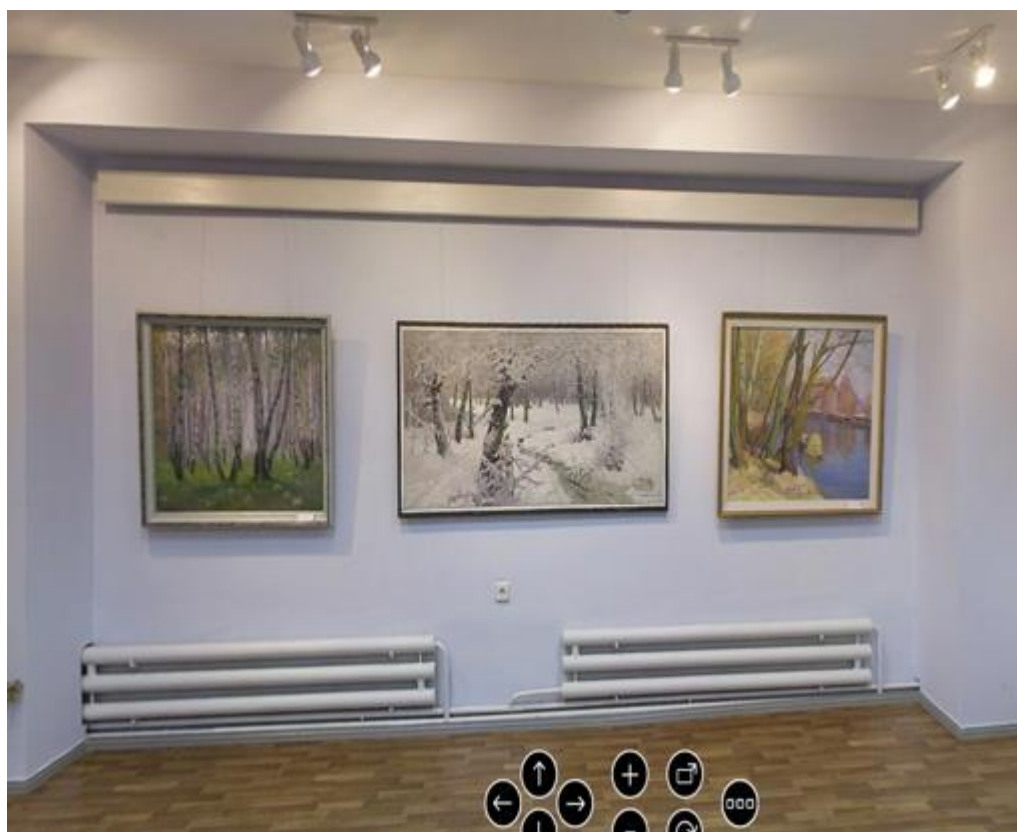


Рис.2.3. Віртуальний зал Наталії Юзефович [8] («Весна», «Зима», «Осінь»)



Рис. 2.4. Харківський художній музей [9] (М. Нестеров «Тихі води»)

8. Порядок введення різних жанрів мистецтва. Споглядання картин починати необхідно з натюрморту, оскільки в таких картинах відсутній сюжет, а отже, діти не відволікаються від суті картини. Тут доцільно проводити аналіз поєднання кольорів, форм, взаємне розміщення об'єктів, використання художниками різних тонів (показувати для порівняння картини написані в теплих та холодних тонах).



а)

б)

Рис.2.5. Натюрморти: а) О. Бойко «Морозець і чорнобривці»;

б) Н. Полуян-Внукова «В коморі»

Потім доцільно переходити до анімалістичного жанру. Тут тварини часто наділені рисами людей. Необхідно обговорювати з дітьми характер тварин, які зображені на картинах (сміливість лева, грацію коня, ніжність кішки тощо). Такі дії сприяють розвитку в дітей поваги до тваринного світу, до природи, навчить споглядати за дійсним світом.



Рис. 2.6. Анімалістичний жанр (В. Барро «Сірий і гнідий коні та шотландський хорт»)

Далі – побутовий жанр. Як правило, такі картини розкривають якісь події, герої картин наче живуть. Необхідно звертати увагу дітей на емоції, які хотів показати художник, обговорити з ними, які емоції викликають в них той чи інший образ, запропонувати придумати сюжет картини: що відбувалося на передодні, що буде потім.



Рис.2.7. Побутовий жанр (М. Рімоненко «Свати»)

Портретний жанр. Найскладніший для сприйняття дитиною. Доречно показувати репродукції портретів відомих дитячих письменників, супроводжуючи їх цитати творів. Звертати увагу дітей на емоції, що втілені в обличчях зображених людей. Формувати емоції довіри, співчуття, обережності.

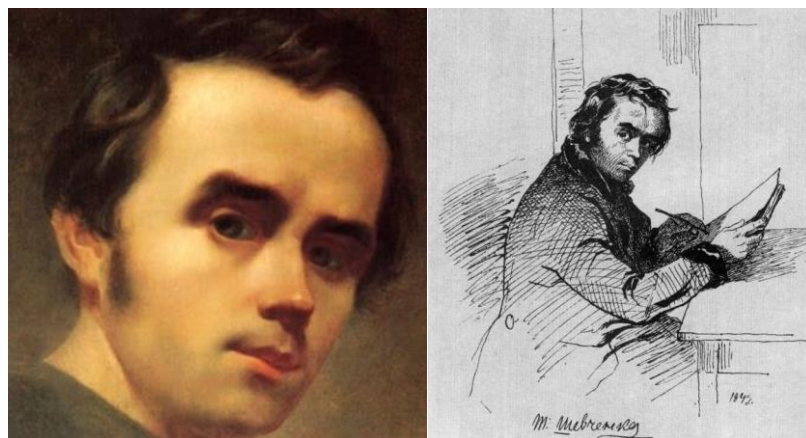


Рис.2.8. Портрети (Т. Шевченко «Автопортрет»)

Пейзаж. Мабуть, такі картини, містять найбільшу палітру кольорів, які діти можуть спостерігати в навколишній реальності. Природа може бути радісною, може плакати дощем чи сердиться вітром. Все це необхідно обговорювати з дітьми: «Озирніться навколо! Скільки всього цікавого! Ось дерева. Вони різні, але у них є щось спільне. Подумаймо про них разом. Ось квіти, птахи, тварини, комахи! А яке чарівне небо! Хмарне небо – воно може бути таким різним.... А яке зоряне небо! Все в природі прекрасне і мінливе. За хвилину все змінюється. Це сонце робить кольори яскравими і мінливими. Краса природи така складна. Спостерігати, вивчати, споглядати, відчувати. Тоді хочеться малювати, щоб передати своє хвилювання, своє піднесення, щоб зафіксувати красу».



а)



б)

Рис.2.9. Пейзажи: а) К. Крижицький «Перед дощем»; б) В.Орловський «Хати в лісі. Затишшя»

Естетична культура дітей дошкільного віку – це специфічна пізнавальна діяльність, у процесі якої у дітей розвивається здатність пізнавати об'єкти навколишнього світу з естетичної точки зору. Художнє сприйняття – це пізнання дійсності через різні види мистецтва, яке формується на основі естетичного сприйняття, починаючи з дошкільного віку.

2.4. Критерії розвитку естетичної культури в старших дошкільників

Рівень розвитку естетичної культури в дітей 6-го року життя знаходить своє відображення в таких критеріях художньо-естетичної компетентності [5]:

- 1) емоційному (позитивно-емоційне ставлення до світу та творів мистецтва);
- 2) когнітивному (розуміння різних видів мистецтва, їх особливостей та засобів виразності);
- 3) практичному (оволодіння необхідними художніми, творчими вміннями, техніками виготовлення робіт);
- 4) оцінному (наявність власних естетичних уподобань, суджень та проявів художнього смаку);
- 5) креативному (прояв ініціативи, самостійності та творчості).

Визначаючи критерії та показники розвитку естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку, ми враховували такі положення [12; 30]:

1. Естетичне ставлення дітей дошкільного віку до мистецтва визначається їхньою здатністю до естетичного сприйняття, розуміння реальних об'єктів, творів, творів декоративно-ужиткового мистецтва, з точки зору сформованості у дітей естетичних основ.

У цьому випадку естетичність можна трактувати, спираючись на наявність: ознак зовнішньої краси (колір, смак, форма, ритм, виразні деталі тощо); ознак, що визначають «сутнісну приховану красу», гармонію предмета в системі його зв'язків зі світом (призначення, корисність, повнота, структура, конструкція тощо); ознак, що визначають індивідуальну своєрідність, неповторність і особистісну цінність предмета; єдності зовнішньої і внутрішньої краси.

2. Механізм естетичного пізнання ґрунтується на порівнянні обраних ознак об'єкта з еталоном «краси» та процесі «відкриття» суб'єктивного смислу об'єкта.

Естетичне сприйняття – це процес мислення про цілісний об’єкт, в якому також присутні естетичні почуття (краса, гармонія). Естетичне сприйняття передбачає інтерес не тільки до змісту зображення, а й до форми його виконання, до засобів зображення, що роблять образ виразним.

3. Залежно від здатності дітей розпізнавати ознаки краси в об’єкті, емоційно переживати їх та рефлексувати естетичний досвід, визначено умовні рівні естетичної вихованості. «Умовність» рівнів визначається їх можливим переплетенням, об’єктивною розмитістю меж через очевидні індивідуальні відмінності в естетичному сприйнятті різних дітей.

Через картини діти вчаться не лише пізнавати явища життя, а й сприймати красу, гармонію, доречність і виразність, тобто вчаться естетично керувати життям. Естетичне сприйняття характеризується переживанням того, що сприймається, а також цікавим і захопленим ставленням до представлених явищ. Це ставлення виражається в словах, в оцінці того, що відбувається на картині.

4. Рівень сформованості естетичного сприйняття залежить від уміння дитини: виражати емоційну реакцію на об’єкт (міміка, жести, рухи, поведінка: інтерес, активність, байдужість, неприйняття); формулювати естетичну думку про об’єкт та обґрунтовувати її; давати естетичну оцінку об’єкту та обґрунтовувати її.

5. Якість чуттєво-мовленнєвого реагування на мистецтво виявляється у чіткості диференціації естетичних якостей мистецьких об’єктів і довкілля; у точності (адекватності) цієї вербальної ідентифікації; у здатності до синтезу власних вражень; у точності визначення емоційно-образної домінанти того, що сприймають діти дошкільного віку.

6. Емоційний відгук на художні образи мистецтв; уміння створювати цілісний чуттєвий образ; усвідомлення власних емоцій, створених у результаті сприйняття дітьми художніх образів мистецтв; уміння визначати естетичні якості довкілля та виражальні засоби мистецтва, що викликають різні емоції.

Художник робить свій внесок у розвиток естетичного сприйняття картини дитиною, роблячи зображення яскравим і підкреслюючи позитивне і негативне. Одним із таких засобів є колір. Чим краще вихователь донесе до дітей виразні засоби, якими користується художник, тим глибше діти усвідомлять зміст твору, багатство думок і почуттів, виражених у ньому, і тим більший емоційний відгук викличе цей зміст [26].

7. Оригінальність, винахідливість у художньому відображенні світу, вроджене прагнення до вираження своїх почуттів у різних видах художньо-творчої діяльності; активність, самостійність, ініціативність у власній творчості; широта творчої інтерпретації естетичних вражень.

Представляючи художню картину дитині, важливо враховувати рівень сприйняття, на якому вона перебуває:

- низький рівень – сприйняття дітьми живопису базується на предметності, їм подобається бачити знайомі предмети, але ще не картину в цілому;

- середній рівень – здатність до цілісного сприйняття ще не розвинена; діти розпізнають лише окремі засоби виразності - малюнок, колір, форму, композицію;

- високий рівень – характеризується цілісним сприйняттям, діти розуміють внутрішні якості художнього образу (сміливість, хитрість...).

Також необхідно враховувати психолого-педагогічні особливості дітей шостого року життя під час визначення критеріїв розвитку естетичної культури. У цей період в дітей значно розвиваються естетичне сприйняття і розуміння, емпатія та здатність розуміти мотиви, що лежать в основі поведінки людей. Завдяки певному естетичному досвіду, знанням, умінням і навичкам у мистецтві та творчій діяльності дитина усвідомлює, наприклад, що об'єкти та явища навколишнього світу можуть бути зображені засобами образотворчого мистецтва. Старші дошкільнята витримують у зображенні певні форми, пропорції, кольори та деталі, а також можуть відображати свій настрій і стан душі за допомогою міміки та пози. Діти мають творчу уяву та креативність,

тому їхні вироби є унікальними та красивими [24]. Спочатку уява передбачає зовнішні дії з предметами, дитина створює образ під час діяльності, а не напередодні. Лише згодом, перед тим, як включити його в малюнок чи гру, дошкільник створює образ в уяві. Отже, естетичне сприйняття творів мистецтва старшим дошкільником обов'язково передбачає наявність розвиненої репродуктивної уяви, образи якої створюються під впливом словесного, музичного чи графічного образу і, водночас, більш-менш глибоко проникають у смисл і значення, надані йому автором, композитором чи художником. У творчій уяві на основі побаченого, відчутого і почутого відкриваються нові елементи, нові зв'язки між предметами і явищами, нові сторони знайомої дійсності. Для дітей шостого року життя характерне глибоке усвідомлення та інтерес до творів мистецтва (літературного, театрального, музичного, образотворчого, декоративно-прикладного). У дітей старшого дошкільного віку розвивається поетичний талант, музичний слух, здатність сприймати та емоційно реагувати на виражальні засоби у творах мистецтва, пояснювати їх особливості, оцінювати літературні, музичні, образотворчі та інші твори і жанри, встановлювати зв'язок між змістом твору та його виражальними засобами, розвивати загальні творчі здібності.

Діти старшого дошкільного віку дуже швидко і майже завжди правильно виявляють власне ставлення до персонажів твору. Вони зіставляють приклади ставлення персонажів твору або близьких і зрозумілих дітям історій з власним досвідом, своїми особистими якостями та рисами характеру, наслідують деякі якості персонажів. Природно, що діти захоплюються зв'язними, самостійними реченнями, які є результатом творчості, що означає, що вони засвоїли «норми», «мистецтво» побудови речень і мають високий рівень художньо-естетичної свідомості та творчої уяви.

2.5. Експериментальне дослідження та його аналіз

Естетична культура – це безперервний процес формування та використання певних навичок, здібностей і творчих можливостей, які примирюють людину зі світом.

Для того, щоб дослідити рівні розвитку естетичної культури старших дошкільників було визначено такі критерії та показники:

1. Художньо-пізнавальний (характеризуються такими показниками: зростання, сталість, цілісність, мудрість та інноваційність).
2. Емоційно-оцінний (характеризуються такими показниками: глибина, збалансованість, стійкість, інтегрованість).
3. Креативно-діяльнісний (характеризується такими показниками: складність, повнота, творчість, самостійність та якість).

Експериментальне дослідження було проведено протягом 2023 року в дошкільному закладі «Дзвіночок» з січня по червень. У ньому взяли участь діти контрольної групи «Краплинки» (18 осіб) та експериментальної групи «Долоньки» (21 особа).

На етапі констатувальної частини експерименту ми використовували такі методи педагогічного дослідження: спостереження, анкетування вихователів та батьків.

Під час систематичного, тривалого спостереження за діяльністю дітей під час занять з образотворчої діяльності було визначено декілька показників процесу навчання: час, затрачений вихователем на введення нового поняття, методу або нової форми зображення, закріплення цього методу під час творчості, зміст і якість відповідей дітей під час аналізу творів мистецтва, час, витрачений дітьми на самостійне виконання творів мистецтва, час, витрачений дітьми на аналіз творів мистецтва, якість такого аналізу (емоційна виразність, зацікавленість, глибина).

На основі визначених критеріїв і показників ми схарактеризували рівні розвитку естетичної культури в дітей дошкільного віку, а саме:

1. Високий рівень – дитина має високу зацікавленість і самостійно справляється із запропонованими завданнями, виконує їх планомірно, здатна пояснити хід власних роздумів, працює із задоволенням. Вона бачить красу навколишнього світу, що відображається в яскравих малюнках, кольорах і використанні композиції.

2. Середній рівень – виконує більшість завдань самостійно, але дещо нестійка і потребує постійної допомоги та керівництва з боку дорослих, реагує на завдання різними способами, включаючи зацікавленість і незацікавленість. Бачить красу в реальному світі, але має труднощі з вираженням своїх почуттів за допомогою кольору та композиції.

3. Низький рівень – дитина насилу виконує завдання, працює без інтересу. Бачить красу навколишнього світу, але не виявляє своїх почуттів, не вміє користуватися кольоровою гамою, всі об'єкти зображує відокремлено, не об'єднуючи єдиним змістом.

На початку дослідження були використані наступні діагностичні методики (які проводилися в обох групах):

- Малюнкова діагностика (з метою визначення рівня розвитку творчої уяви, вміння правильно тримати олівець (пензлик) під час малювання, використовувати поєднання різного розміщення об'єктів на картині).

- Вправа «Розфарбуй кульки» (з метою перевірки знань дітей про кольори, вміння підбирати колір відповідно до зображуваного об'єкта, вміння використовувати різне поєднання кольорів, розуміння їх взаємопроникнення, розуміння світлотіні).

Результати експерименту відображені у таблиці 2.1.

Результати експерименту показали, що діти КГ і ЕГ показали незначну різницю в рівнях розвитку естетичної культури.

Таблиця 2.1.

Рівні розвитку естетичної культури в дітей контрольної та експериментальної груп на констатувальному етапі експерименту

Рівень	ЕГ (21 д.)	КГ (18 д.)
низький	6 – 28,5%	3 – 16,7 %
середній	12 – 57,2%	11 – 61,1%
високий	3 – 14,3%	4 – 22, 2%

У ході формувального етапу експерименту ми виділили ключові моменти впливу образотворчого мистецтва на естетичне виховання дітей: розглянуті нами педагогічні умови (п. 2.1), методичні особливості (п. 2.2) та розроблені методичні рекомендації вихователям (п. 2.3).

У контрольній групі дітей навчали образотворчої діяльності за традиційною методикою (не враховували естетичний потенціал твору, не обговорювали з дітьми картини, музичні твори, не проводили віртуальних екскурсій, твори мистецтва подавали у довільному порядку, мало уваги приділялося опису картин на предмет складання власної сюжетної лінії, мало приділялося уваги естетичній стороні зображувальних образів, як створених художниками так і власне дітьми, рідко використовували нетрадиційні техніки малювання тощо).

В експериментальній групі ми дотримувалися розроблених нами методичних рекомендацій (п.2.3).

1. Кожне завдання спочатку обговорювалося: форма, колір, розмір, композиція тощо, вислуховувалася думка дитини та обґрунтування вибору кольору чи композиції об'єктів тощо. Досліджувалися особливості українського розпису (додаток А).

2. Заняття супроводжувалися музичними творами, які слугували фоновою музикою під час малювання (особливо використовувався музичний супровід під час виконання пейзажів). Дітей просили зобразити (або пояснити) емоції (свої або автора) за допомогою кольорів, форм тощо.

3. Проводилися реальні (екскурсія до собору із спогляданням фресок та подальшим їх обговоренням в групі) та віртуальні екскурсії до різних музеїв світу.

4. Було створено куток мистецької діяльності, де діти мали змогу малювати за власним бажанням. Такі роботи потім обговорювалися з дітьми.

5. Демонстрація різних жанрів мистецтва відбувалося в зазначеному вище порядку: натюрморт, анімалістичний жанр, побутовий жанр, портрет, пейзаж. Їх вивчення та виконання рисунків у зазначених стилях супроводжувалося дотриманням таких етапів.

- «Такий цікавий світ...» (предметів, тварин, людей, побуту, природи) – споглядання, роздуми, активне спостереження тощо;

- «Подорож у світ...» – ознайомлення дітей з обраним жанром (екскурсії);

- «Вчимося у художника» – пояснення специфіки виконання малюнків у даному жанрі, створення ідеї картини тощо;

- «Ти – художник» – виконання рисунків у зазначеному жанрі з подальшими їх обговоренням та схваленням.

6. Використовувалися нетрадиційні техніки виконання рисунків (набивання щіткою, малювання на мокрому папері, малювання штрихами, ляпкографія, малювання ниткою, малювання мильною водою (додаток Б) тощо).

7. Використовувалися зазначені в п.2.2. ігрові методи та прийоми, дослідження (додаток Б).

Інших відмінностей в контрольних і експериментальних групах не було.

Після формувального етапу експерименту ми провели контрольний етап для визначення ефективності нашої роботи з виховання естетичної культури старших дошкільників у процесі образотворчої діяльності.

Для проведення контрольної фази експерименту ми використовували ті ж методи, що і на констатувальному етапі. Результати дослідження представлені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Рівні розвитку естетичної культури в дітей контрольної та експериментальної груп на контрольному етапі експерименту

Рівень	ЕГ (21 д.)	КГ (18 д.)
низький	1 – 4,8%	2 – 11,1 %
середній	12 – 57,2%	12 – 66,7%
високий	8 – 38%	4 – 22, 2%

Порівняння результатів, отриманих на різних етапах дослідження, показано на рисунку 2.10 для контрольної групи та на рисунку 2.11 для експериментальної групи.

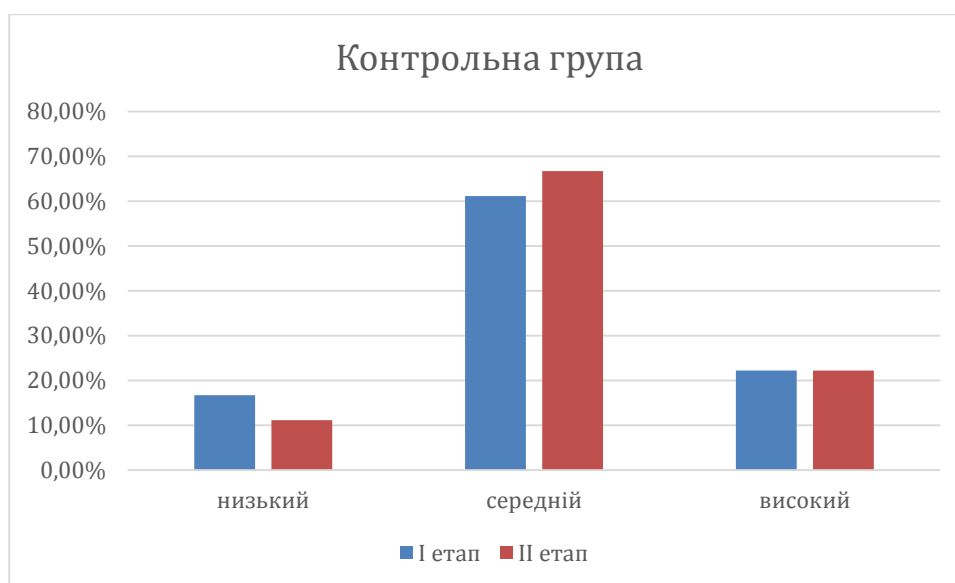


Рис.2.10 Порівняння результатів дослідження рівнів розвитку естетичної культури в дітей КГ на констатувальному й контрольному етапах дослідження

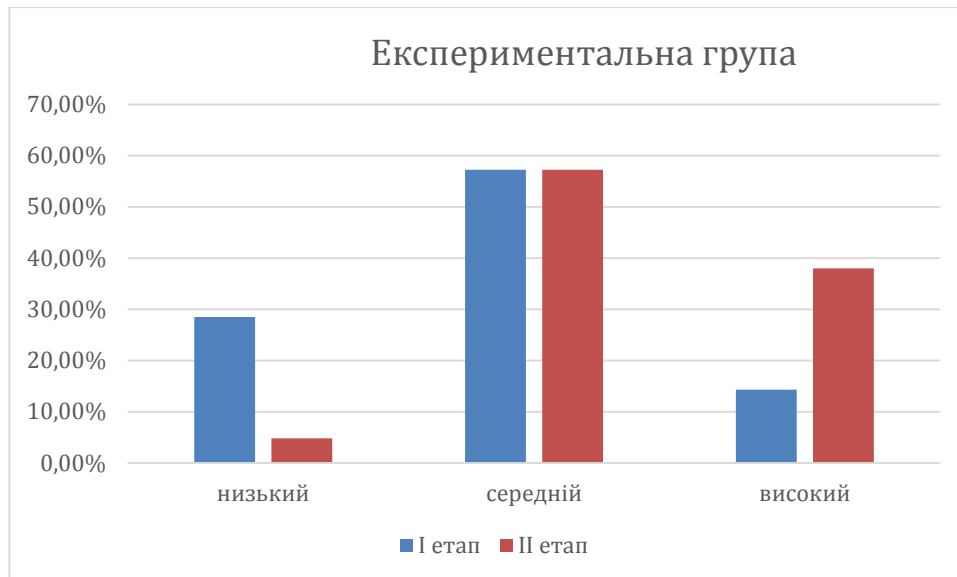


Рис.2.11. Порівняння результатів дослідження рівнів розвитку естетичної культури в дітей ЕГ на констатувальному й контрольному етапах дослідження

Аналіз результатів дослідження свідчить, що дотримання наших методичних рекомендацій сприяє підвищенню рівня розвитку естетичної культури дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва. Так, в експериментальній групі збільшилася кількість дітей з високим рівнем естетичного сприйняття світу (з 3 до 8 дітей), тоді як кількість дітей з низьким рівнем естетичного сприйняття світу становила лише одну дитину (з 6). У контрольній групі особливих відмінностей на початку та наприкінці експерименту не спостерігалось.

Старший дошкільний вік – це якісно новий етап у художньо-естетичному розвитку дітей дошкільного віку, коли у них розвивається цілісне сприйняття витвору мистецтва, будь-то картина, скульптура, художній чи музичний твір. Це проявляється в розумінні змісту і форми твору, умінні визначати засоби художньої виразності, надаючи сприйняттю усвідомленого та емоційного характеру. У процесі формування естетичної культури в дітей дошкільного віку рекомендуємо поєднувати традиційні та інноваційні форми (гуртки, майстер-класи, творчі майстерні), методи і прийоми, які роблять процес навчання доступним, цікавим і творчим та дозволяють дітям

використовувати свій творчий потенціал. Ефективність сформованості естетичної сторони дитини забезпечується розглянутими вище педагогічними умовами та методичними прийомами. Кожне заняття має створювати стійке відчуття задоволення від процесу та результатів творчої, образотворчої, художньо-естетичної діяльності. Для цього вихователі мають використовувати ресурси, які є доступними і цікавими для дітей, допомагають їм відчутти і зрозуміти красу.

Висновки до розділу 2

Під час розвитку естетичної культури дошкільнят велику роль відіграють педагогічні та методичні умови. Серед педагогічних можна виділити такі: втілення внутрішньої та зовнішньої інтеграції змісту діяльності; взаємозв'язок між сприйняттям творів мистецтва та художньо-продуктивною діяльністю; посилення художньо-естетичного розвитку дитини 6-го року життя через проектування змісту та специфічних форм художньої діяльності в освітньому процесі дитячих садків різних типів; використання системи мистецьких ігор, вправ і конкретних завдань для розвитку ручних навичок, художньо-технічних прийомів, способів зображення, які сприяють розвитку базових візуальних образів; створення художньо-естетичного середовища в ДНЗ, яке максимально сприяє художньо-естетичному розвитку дитини.

Завданнями естетичного виховання є: розвиток естетичної культури шляхом формування певних почуттів, емоцій, ставлень, інтересів; елементарних естетичних знань (звуки, кольори, пластика) і вражень, сенсорних та емоційних відчуттів; формування естетичного ставлення дошкільника до дійсності; формування соціально-психологічних характеристик особистості; формування якостей, потреб і навичок дітей, щоб вони брали активну участь у створенні краси в мистецтві, житті, роботі, поведінці та взаєминах.

Основними напрямками діяльності вихователів є: створення умов для всебічного художньо-естетичного розвитку дітей на основі цінностей особистості та внутрішнього «Я» дитини; забезпечення педагогічної підтримки природної потреби дитини у самовираженні через художнє мистецтво; розвиток культури самовираження; створення умов для розвитку творчого начала особистості дитини у спільній та самостійній художньо-естетичній діяльності; реалізація пізнавального та естетичного розвитку дитини через знайомство з красою, мистецтвом і самою творчістю; сприяння розумінню дитиною своєрідності та єдності мови в різних видах мистецтва;

спонукання дітей до створення художнього образу через синтез різних художніх засобів.

Дослідження естетичної культури дошкільників можна проводити за такими компонентами: акумулятивним, ціннісно-спонукальним, креативно-діяльнісний.

Критеріями розвитку естетичної культури засобами образотворчого мистецтва є: інтерес, бажання розглядати твори мистецтва, висловлювати радість, захоплення, здивування; розуміння змісту твору (про що твір, що зображено); розуміння засобів виразності (колір, форма, конструкція, лінія, тощо); вміння об'єктивно оцінювати твір (подобається тому, що..., не подобається тому, що...).

Для виховання та розвитку естетичної культури старших дошкільників засобами образотворчого мистецтва доцільно дотримуватися рекомендацій: супроводжуючий стиль поведінки вихователя, підтримка батьків, активна позиція дошкільнят, вивчення національних традицій, розмови про картини, ігрові методи, споглядання картин різних жанрів.

Аналіз результатів дослідження (на базі дошкільного навчального закладу №3 «Дзвіночок» Краснопільської селищної ради) свідчить, що дотримання представлених у роботі методичних рекомендацій сприяє підвищенню рівня розвитку естетичної культури у дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва. Так, в експериментальній групі збільшилася кількість дітей з високим рівнем естетичного сприйняття світу (з 3 до 8 дітей), тоді як кількість дітей з низьким рівнем естетичного сприйняття світу становила лише одну дитину (з 6). У контрольній групі особливих відмінностей на початку та наприкінці експерименту не спостерігалось.

Отже, ефективність розвитку естетичної культури дитини забезпечується розглянутими вище педагогічними умовами та методичними прийомами.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дають підстави для таких **висновків**.

1. Естетична культура складається з таких елементів: естетична свідомість, естетичні потреби, естетична діяльність та виховується в дошкільнят засобами музичного та образотворчого мистецтва.

2. Сьогодні важливо приділяти увагу розвитку в дітей дошкільного віку естетичного ставлення до навколишньої дійсності та естетичного сприйняття явищ довкілля. Образотворче мистецтво відкриває перед дітьми нові можливості для вираження власних думок, ідей та естетичних почуттів.

Ознайомлення шестирічок з творами мистецтва розвиває в них інтерес до живопису, скульптури, художній смак, вміння «читати» твори мистецтва, естетичне сприйняття дійсності, створює сприятливі умови для їх самостійної художньої діяльності, діти вчаться орієнтуватися на духовні цінності, створені людиною, через постійне спілкування з живописом.

Над даною проблемою працювали й працюють нині багато науковців, зокрема А. Шевчук, Н. Фоломєєва, І. Біла, О. Дронова, О. Аліксійчук, Л. Артемова, Г. Ващенко, І. Зязюн, В. Кузя, С. Лисенкова, О. Поліщук, Н. Рогальська, О. Рудницька, В. Сухомлинський, О. Михеєва, А. Бакусинський, В. Мурзаєв, В. Невський, Н. Миропольська, М. Роганова, О. Половіна, Т. Танько, М. Чернявська, Г. Сухорукова, Н. Голота, Л. Янцур та інші.

3. Розмаїття мистецьких форм дозволяє нам досліджувати світ у всіх його проявах. У всій його складності та багатстві. Мистецтво є результатом діалектичного взаємозв'язку між матеріальним і нематеріальним. Його продуктом є образ, який кожен вид мистецтва створює в оригінальний і неповторний спосіб. Тому необхідно знайомити дошкільнят з усіма жанрами: графіка, портрет, натюрморт, пейзаж, анімалістичний та побутовий жанри.

4. Організуючи художню діяльність для дітей, варто пам'ятати, що головною метою є художньо-творчий, естетичний розвиток дитини

дошкільного віку, а формування образотворчих знань, умінь і навичок є засобом досягнення цієї мети.

В результаті проведеного дослідження можна виділити такі педагогічні умови формування естетичної культури в дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва: втілення внутрішньої та зовнішньої інтеграції змісту діяльності; взаємозв'язок між сприйняттям творів мистецтва та художньо-продуктивною діяльністю (конструювання, ліплення, малювання, аплікація, декоративна діяльність); посилення художньо-естетичного розвитку дитини 6-го року життя через проєктування змісту та специфічних форм художньої діяльності в освітньому процесі дитячих садків різних типів; використання системи мистецьких ігор, вправ і конкретних завдань для розвитку ручних навичок, художньо-технічних прийомів, способів зображення, які сприяють розвитку базових візуальних образів; створення художньо-естетичного середовища в ДНЗ, яке максимально сприяє художньо-естетичному розвитку дитини.

5. Для виховання та розвитку естетичної культури старших дошкільників засобами образотворчого мистецтва доцільно дотримуватися розроблених нами методичних рекомендацій: супроводжуючий стиль поведінки вихователя, підтримка батьків, активна позиція дошкільнят, вивчення національних традицій, розмови про картини, ігрові методи, споглядання картин різних жанрів.

6. Рівень розвитку естетичної культури в дітей 6-го року життя відображається таких компонентах художньо-естетичної компетентності: емоційного; когнітивного; практичного; оцінного; творчого.

Ми виділили три рівні розвитку естетичної культури дошкільників: високий рівень (дитина має високу зацікавленість і самостійно справляється із запропонованими завданнями, виконує їх планомірно, здатна пояснити хід власних роздумів, працює із задоволенням; бачить красу навколишнього світу, що відображається в яскравих малюнках, кольорах і використанні композиції); середній рівень (виконує більшість завдань самостійно, але дещо нестійка і

потребує постійної допомоги та керівництва з боку дорослих, реагує на завдання різними способами, включаючи зацікавленість і незацікавленість; бачить красу в реальному світі, але має труднощі з вираженням своїх почуттів за допомогою кольору та композиції); низький рівень (дитина насилу виконує завдання, працює без інтересу, бачить красу навколишнього світу, але не виявляє своїх почуттів, не вміє користуватися кольоровою гамою, всі об'єкти зображує відокремлено, не об'єднуючи єдиним змістом).

7. Для детального дослідження розвитку естетичної культури дошкільників засобами образотворчого мистецтва, в ході дослідження було визначено такі критерії: художньо-пізнавальний (зростання, сталість, цілісність, мудрість та інноваційність); емоційно-оцінний (глибина, збалансованість, стійкість, інтегрованість); креативно-діяльнісний (складність, повнота, творчість, самостійність та якість).

Аналіз результатів проведеного дослідження (на базі ДНЗ №3 «Дзвіночок» Краснопільської селищної ради) свідчить, що дотримання представлених в роботі методичних рекомендацій сприяє підвищенню рівня розвитку естетичної культури дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва. Так, в експериментальній групі збільшилася кількість дітей з високим рівнем естетичного сприйняття світу (з 3 до 8 дітей), тоді як кількість дітей з низьким рівнем естетичного сприйняття світу становила лише одну дитину (з 6). У контрольній групі особливих відмінностей на початку та наприкінці експерименту не спостерігалось.

Ефективність виховання естетичної культури дитини гарантується педагогічними умовами та методичними прийомами, про які йдеться в дослідженні. Кожне заняття повинно давати стійке відчуття задоволення від процесу і результатів творчої, образотворчої, художньо-естетичної діяльності.

Розроблені рекомендації можна використовувати вихователям під час виховання естетичної культури дошкільнят засобами образотворчого мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво ХХ століття / перекл. С. Рябчук. Львів. Вид-во Старого Лева. 2016. 176 с.
2. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. К. : Фенікс, 2014. 137 с.
3. Біла І.М. Розвиток художнього сприймання у дошкільному віці. *Практична психологія і соціальна робота*. 2014. №1. С.4-8.
4. Білан О.І. програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг.ред. О. В. Низковської. Тернопіль: Мандрівець. 2017. 256 с.
5. Борщ Р. М., Самойлик Д. В. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку “Радість творчості”. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с.
6. Віртуальний музей «Belvedere». Веб-сайт. URL: https://artsandculture.google.com/asset/crucifixion/KQHweDxAQSTt_g
7. Віртуальний музей «Лувр». Веб-сайт. URL: https://petitegalerie.louvre.fr/visite-virtuelle/saison2/#/petite_galerie_1/
8. Віртуальний зал Наталії Юзефович. Веб-сайт. URL: https://museum-portal.com/ua/muzeyi/96_kartinna-galereya-nataliyi-yuzefovich
9. Віртуальний Харківський художній музей. Веб-сайт. URL: https://museum-portal.com/ua/muzeyi/109_harkivskiy-hudozhniy-muzey
10. Види образотворчого мистецтва. Веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-vidi-obrazotvorchogo-mistectva-323024.html>
11. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
12. Григоренко В. Особливості естетичного виховання старших дошкільників у процесі ознайомлення з декоративно-ужитковим мистецтвом: критерії і показники. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Випуск 35. 2015. С. 255

13. Демчик К.І., Матвєєва А.О. Естетичне виховання дошкільників засобами живопису: психолого-педагогічний дискурс. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18728/1/10.pdf>
14. Дронова О. Педагогічні умови розвитку образо-створення в процесі художньо-естетичного самовираження дітей 5-6 років. URL: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Dronova.pdf>
15. Дронова О.О. Педагогічні умови становлення культури художньо-естетичного самовираження в дошкільному дитинстві. *Наукова скарбниця освіти Донеччини : Науково-методичний журнал*. 2015. № 2. С. 104-110.
16. Енциклопедії сучасної України. Веб-сайт. URL: <https://esu.com.ua/article-19107>
17. Зміст естетичного виховання дітей дошкільного віку. Українська педагогіка. URL: <http://ukped.com/statti/zagalna-pedagogika/5307-zmist-estetychnoho-vykhovannia-ditei-doshkilnoho-viku.html>
18. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Вид. 3-тє, доп. Тернопіль : Мандрівенць, 2023. 210 с.
19. Мельник І.М., Луцик Т.В. Деякі аспекти естетичного виховання дітей дошкільного віку. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/17377/3/tezy_lycuk.pdf
20. Миропольська Н. Виміри сформованості художньої культури школярів. *Мистецтво і освіта*. 2003. №1. С. 20–23.
21. Наказ «Про затвердження БКДО (Державного стандарту дошкільної освіти)» нова редакція. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>
22. Новоселецька І.Е. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва : дис. ... доктора філософії: 012

Дошкільна освіта. Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2021. 221 с.

23. Пагута Т.І. Естетичне виховання як психолого-педагогічна проблема. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2011. Вип. 5. С.105-116.

24. Паласевич І.Л. Естетичне виховання старших дошкільнят засобом художньої літератури. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/210/5823/12169-1?inline=1>

25. Панібратська А.В. Зміст поняття «Педагогічні умови». Веб-сайт. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/89-suchasni-tekhnohiiyi-rozvytku-profesiynoyi-maysternosti-maybutnikh-uchyteliv-25-zhovtnia-2018-r/173-zmist-ponyattya-pedagogichni-umovi>

26. Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці : навч. посіб. для студентів спеціальності «Дошкільна освіта». 2-ге вид., доп. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 162 с.

27. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: не відтворювати, а творити. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. №1. 2019. С.2-23

28. Половіна О. А. Формування естетичного ставлення до природи засобами образотворчого мистецтва у старших дошкільників (на матеріалі ознайомлення з пейзажним живописом) : Дис... канд. наук: 13.00.08. – дошкільна педагогіка. Інститут проблем виховання АПН України. Київ. 2007.

29. Половіна О.А. Формування у старших дошкільників естетичного ставлення до природи засобами ознайомлення з пейзажним живописом. *Наука і сучасність: Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Том 58. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. 2007. С. 89–101.

30. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : підручник. 4-е видання, перероблене. К.: ВЦ «Академія». 2018. 408 с.

31. Постанова «Про затвердження Положення про заклад дошкільної освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2003-%D0%BF#Text>

32. Рагозіна В. Технологія педагогічного супроводу художньоестетичного розвитку дітей раннього віку в умовах закладів дошкільної освіти. URL: https://lib.iitta.gov.ua/728941/2/%D0%A0%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B7%D1%96%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%86%D0%9F%D0%92_%D0%BA%D1%96%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf

33. Сухорукова Г.В., Дронова О.О., Голота Н.М., Янцур Л.А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник. / За заг. ред. Г. В. Сухорукової. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.

34. Танько Т. П., Чернявська М. В. Естетичне виховання дітей у дошкільних закладах освіти України (друга половина ХХ століття) : навч. посіб. Харків : ХНПУ, 2017. 204 с.

35. Шереметова О.А. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку в зображувальній діяльності. URL: <https://naurok.com.ua/rozvitok-tvorchih-zdibnostey-ditey-doshkilnogo-viku-v-zobrazhuvalniy-diyalnosti-129675.html>

36. Фурманюк С.М. Естетичне виховання дітей на сучасному етапі засобами художньої праці. URL: <http://surl.li/hkmoo>

37. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / за ред. Кононко О. Л. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна». 2019. 488 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Конспект заняття з декоративного малювання

Тема : « Гуцульський розпис»

Мета: Ознайомити дітей з гуцульським розписом, вчити декоративно розписувати площинний предмет, закріпити вивчені прийоми малювання, розвивати естетичну культуру. Навчати дітей правильно використовувати набуті знання в малюванні. Заохочувати дошкільнят самостійно обирати і створювати орнаменти на вирізаних з паперу силуетах посуду. Розвивати відчуття кольору, форми, ритму; розвивати творчу уяву, самостійність, творчу ініціативу, трудові та технічні навички у декоративному малюванні. Виховувати цікавість до народної творчості і повагу до праці народних умільців.

Демонстраційний матеріал: глечики, тарілки, зразки робіт, музичний супровід – українська народна музика «Гуцульські мелодії».

Роздатковий матеріал: площинні глечики (жовтого кольору), гуаш, пензлики, палітра, серветки.

Хід заняття.

I. Вступна частина.

1) Створення організаційного моменту.

Вихователь читає розповідь про гуцульську кераміку.

Україна здавна славиться народною творчістю, яка має свою багатовікову історію, традиції. Серед багатого та різноманітного за жанрами мистецтва українського народу – своєрідне та оригінальне мистецтво Гуцульщини. Розвинулось воно в оточенні величної, мальовничої карпатської природи в гірських районах. Гуцульщина здавна славиться різними видами декоративно-прикладного мистецтва. Його розвиткові сприяла наявність доброякісної місцевої сировини і потреба населення в предметах домашнього і господарського вжитку та задоволенні своїх естетичних смаків. Одним із

видів народного мистецтва на Гуцульщині є кераміка. Побутовий посуд відзначається формою, красою розпису.

– Хто скаже, які кольори переважають у гуцульському розписі? (Так, три кольори: жовтий, зелений, коричневий).

Ось подивіться на цей посуд. (гличики). Орнамент, як ви бачите, в основному складається з рослинних і тваринних мотивів.

І ми сьогодні на занятті будемо з вами розмальовувати глечик.

2) Аналіз і обстеження предмета



Уважно подивіться на всі гличики, як вони розмальовані. Ось, наприклад, цей глечик?

Який він за розміром? (великий)

Якого кольору сам глечик ?(білого)

Які кольори переважають ? (червоний, зелений , жовтий)

Які елементи намальовані на глечикі ? (8 – пелюсткові квіти, крапки, дуги, мазки).

Який орнамент зображений на глечикі? (рослинний)

Вихователь : Правильно діти

Сьогодні ми будемо розмальовувати глечик. Зараз я вам покажу, як малювати.

3) Показ виконання роботи

Уважно дивимося всі на дошку.

Спочатку ставимо в центрі тичком крапочку – серединку квітки. (Коричневим).

Беремо пензлик в руку так, щоб не доторкатися залізного стержня і малюємо 8-пелюсткову квітку мазками, повертаючи при цьому тільки рукою. Пелюстки малюємо жовтим кольором.

Зверху і знизу проводимо пряму лінію (зеленим).

Між лініями всередині тичком ставимо крапочки (коричневим).

Вверху проводимо криву лінію і тичком ставимо коричневі крапочки.

4) Закріплення прийомів зображення

– Що спочатку малюємо? (крапочку)

– Потім що? (8- пелюсткову квітку). Як тримаємо пензлик? Взяли в руку пензлик і показали.

– Після цього, що робимо? (малюємо прямі лінії, ставимо біля них крапки, потім криву лінію) .

Пальчикова гімнастика

Вихователь: Щоб наші пальчики краще працювали треба їх трішки розім'яти: Пальчик-хлопчик, де ти був? (Ворушать великим пальцем).

З першим братом в ліс ходив. (По черзі загинають пальці).

З другим борщик я варив.

З третім кашу доїдав.

А з четвертим я співав.

II. Основна частина

5) Самостійна робота дітей.

Під час виконання дітьми робіт допомагаю індивідуально.

III. Заключна частина

6) Виставка та аналіз робіт.

Вихователь: Діти, давайте візьмемо свої глечики і розкладемо їх на килимку. Подивіться яка гарна крамниця глечиків у нас вийшла. Ви справжні художники.

– Дітки, то що ми сьогодні прикрашали? (глечики).

- Яким видом розпису ми прикрасили глечики? (гуцульським)
- Чия робота вам найбільше сподобалася?
- А чим? (вони акуратні, красиві).
- А чий глечик найбільший?(Катрусі)
- Дітки, мені подобаються всі ваші роботи. Вони цікаві, красиві та неповторні.

Конспект дослідницького заняття

Тема: Повітря навколо нас

Мета: ознайомити дітей із тим, що повітря є навколо нас, в усіх предметах, які нас оточують (повітрям дихають люди, рослини, тварини; повітря є у землі, у воді; воно прозоре, його можна відчутти, але побачити не можна; вчити малювати нетрадиційною технікою - мильними різнокольоровими бульбашками; формувати елементи наукового пізнання світу; сприяти розвитку спостережливості; уміння виконувати практичні дії; вести пошукову діяльність; закріпити раніше набуті знання про повітря за допомогою вітрячка; розвивати уміння робити висновки, аналізувати; виховувати допитливість та бажання охороняти навколишнє середовище.

Матеріали: склянки з водою на кожну дитину, соломинки, фарби, серветки, шматочки пластиліну, поліетиленові пакети, кульки, пензлики, аркуші на кожну дитину розміру А5, велика миска з мильним розчином, стаканчики, шматочки крейди, поролону, ковпачки з ручок, скріпки.

Словник: газ, повітря.

Хід заняття

Психогімнастика.

Вправо - вліво поверніться.

Один одному всміхніться.

Та дорослим поклоніться (діти виконують відповідні рухи).

Вихователь: Діти ми з вами потрапили в справжню лабораторію. Сьогодні ми з вами будемо досліджувати газ. Він має дуже велике значення для людини. Відгадайте загадку і зрозумієте як називається цей газ.

Загадка

Носом ми його вдихаємо,
як побачити не знаємо.

Діти: Це повітря.

Вихователь: Ми поговоримо з вами про те, що таке повітря і яке воно має значення (перегляд відео).

Але щоб дослідити повітря, його слід побачити. А якщо ми його не бачимо, то, мабуть, немає повітря. Ви згодні зі мною? (Відповіді дітей)

Я пропоную вам спіймати повітря.

Діти намагаються спіймати повітря руками.

Чи впевнені ви, що тримаєте повітря в руках? (Відповіді дітей.)

Вихователь пропонує дітям взяти поліетиленові пакетики, розгорнути їх і набрати в них повітря.

Діти виконують завдання.

Що тепер у наших пакетах? Як ви дізналися що це повітря? (Відповіді дітей)

Якщо пакетик закрутити, то в ньому є щось, що зважає до кінця закрутити пакет? Але чому ми нічого не бачимо у пакеті?

Діти: Повітря прозоре.

Вихователь: Погляньмо, де ще в нас є повітря. Я візьму склянку. Що в ній?

Діти: Вона порожня.

Вихователь: А чи є в ній повітря? (Варіанти відповідей дітей). Ми зараз перевіримо.

Дослід

Припущення: Тканина під вологою не може залишатися сухою.

ХІД

Зараз я прикріплю тканину в склянку настільки щільно, щоб вона не могла випасти, якщо склянку перевернути. Тепер я опускаю склянку, перевертаючи її, у миску з водою. Подивимось, що ж у нас вийде. Тканина мокра? (Тканина суха.)

Так відбувається тому, що склянка заповнена повітрям. Вода не може витиснути повітря, тому тканина залишається сухою. Що відбудеться, якщо склянку нахилити?

Більшість предметів на перший погляд порожні, а насправді вони заповнені повітрям.

Щоб заповнити ці предмети, вода повинна витиснути повітря. Отже припущення не підтвердилося.

Вихователь: А давайте перевіримо, де ж є ще повітря, в яких предметах. Для цього ви повинні розділитися на дві групи.

I група буде виконувати таке завдання:

”Тоне - не тоне”

(На столі заздалегідь приготовлені ємності з водою на кожну дитину, крейда, ковпачки з ручок, скріпки, шматочки поролону.)

- Діти, чи є повітря в цих предметах? Як дізнатися? Підказка у вас на столах. (Опустити предмети у воду)

Опускаємо крейду - уважно подивіться, чи тоне крейда? (так)

Опускаємо - тоне? (ні)

Опускаємо скріпки - тоне?(так)

Опускаємо шматочок губки - дивіться уважно, чи тоне губка? (ні)

У яких предметах, опущених у воду, було повітря? (в губці)
Запам'ятайте, речі, наповнені повітрям, не тонуть. Пригадайте свій відпочинок влітку, коли ви одягаєте круги, лягаєте на надувні матраци і плаваєте, не боячись, що можете потонути. (діти висловлюють свої міркування)

Вихователь: Діти, а ви знаєте, що повітря вміє ще й працювати? А давайте перевіримо! II група .Завдання ”Насос”

(На столах заздалегідь приготовані трубочки, дві тарілки і шматочки паперу для кожної дитини.) Візьміть трубочки, і поставте їх на листочки паперу (як я), і починайте всмоктувати повітря через трубочку - папірець прилипає.

Спробуйте перенести папірець в іншу тарілку, тільки без рук, а з допомогою повітря! Фізкультхвилинка

Я на ніжки піднімуся (встати)

Землі рідній поклонюся (нахиляються вперед)

Що живемо всі у мирі (піднімають руки вгору)

І за маму і за тата (повернулись вправо, вліво)

І за квітку у саду (показати руками на підлогу)

І за те, що я живу (притиснуть руки до грудей)

Вихователь: Подивіться яка у мене гарна кулька. Яка вона? Хто знає?

(Повітряна)

Означає, що там, усередині, є повітря? А ви коли-небудь бачили повітря? Яке воно?

- Так, і тому повітря ще називають як? Хто знає? (Невидимкою)

- А давайте спробуємо відчутти повітря.

Дихальна вправа "Повітряна кулька"

Вихователь роздає дітям кульки, і просить надути і здути в долоньку, щоб відчутти як виходить з надутої кульки повітря. Тепер я точно знаю, що моя кулька не порожня, там є повітря.

Вихователь: Діти навіщо нам потрібне повітря? (Відповіді дітей).

Як же повітря потрапляє до нашого організму? (через ніс). Так, цей орган дуже допомагає нам зігрівати повітря взимку, улітку охолоджує його. Ніс називають фільтром, адже він затримує пил, бруд, який ми вдихаємо разом з повітрям. Ось чому говорять, що дихати потрібно носом, а не ротом.

Кому ще потрібне повітря? (Усім живим істотам: тваринам, птахам, комахам).

Організація зображувальної діяльності

Сьогодні я покажу вам, як зробити незвичайний малюнок на папері з допомогою мильної води та акварельних фарб.



Вихователь показує послідовність виконання дій, малює візерунок бульбашками.

Пальчикова гімнастика "Квіти"

Наші червоні квіточки (Притискаємо лікті один до одного, стуляємо кисті у вигляді човника)

Розпускають пелюсточки. (Потім розкриваються у вигляді чаші, перед особою)

Вітерець трошки дихає, (Потім кисті рухаються проти годинникової стрілки і потім за годинниковою стрілкою)

Пелюстки колише. (Кисті рук нахиляються вліво і вправо)

Наші червоні квіточки (Притискаємо лікті один до одного, стуляємо кисті у вигляді човника)

Закривають пелюсточки, (Показати пальчиками, як пелюстки закриваються)

Вони тихо засинають,

І голівкою кивають.

Практична частина

Діти починають малювати (під наглядом вихователя)

Підсумок заняття. Виставка дитячих робіт.

Вихователь: Ось і добігла кінця наша робота у дослідницькій лабораторії. Ви багато чого дізналися і зможете зробити висновки. Що вам сподобалося на сьогоднішньому занятті? Що було важким для вас? (відповіді дітей). Зараз я пропоную вам переглянути мультфільм.